

Brussel, 10.11.2015
COM(2015) 611 final

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ
VAN DE REGIO'S**

EU-uitbreidingsstrategie

{SWD(2015) 210 final}

{SWD(2015) 211 final}

{SWD(2015) 212 final}

{SWD(2015) 213 final}

{SWD(2015) 214 final}

{SWD(2015) 215 final}

{SWD(2015) 216 final}

I. DE UITBREIDINGSAGENDA - RESULTATEN EN UITDAGINGEN

In deze mededeling wordt een strategie voor de middellange termijn voor het EU-uitbreidingsbeleid uitgetekend die geldt voor de mandaatperiode van de Commissie. De strategie biedt duidelijke richtsnoeren en voorziet in een kader en instrumenten om de desbetreffende landen te ondersteunen bij de aanpak van de kernvraagstukken en vereisten van het toetredingsproces. Hierbij krijgen landen die willen toetreden tot de Unie een uitgelezen kans om in de komende periode zowel aanzienlijke vooruitgang te boeken op hun respectieve wegen naar toetreding tot de EU als reeds vóór de toetreding voordeel te halen uit de nauwere integratie.

Het uitbreidingsbeleid van de EU is een investering in vrede, veiligheid en stabiliteit in Europa. Hiermee komen meer economische kansen tot stand en wordt gezorgd voor handelsbevordering, hetgeen in het voordeel is van zowel de EU als de landen die willen toetreden. Het vooruitzicht op EU-lidmaatschap oefent een krachtig transformerend effect uit op de desbetreffende landen, waarbij positieve democratische, politieke, economische en maatschappelijke veranderingen worden verankerd.

De meest recente uitbreidingen in Midden- en Oost-Europa hebben talrijke nieuwe mogelijkheden opgeleverd voor EU-burgers, ondernemingen, investeerders, consumenten en studenten van nieuwe en oude lidstaten. Het handelsverkeer en de investeringen zijn toegenomen. De interne markt van de EU is de grootste markt ter wereld, die ten dienste staat van 500 miljoen burgers en goed is voor 23% van het mondiale bbp.

Het uitbreidingsproces is strikt, maar billijk en gebaseerd op vastgestelde criteria en lessen uit het verleden. Essentieel voor de geloofwaardigheid van het uitbreidingsbeleid alsook voor de steun bij de bevolking in zowel de huidige als toekomstige lidstaten is ervoor te zorgen dat toekomstige lidstaten goed zijn voorbereid. Elk land wordt beoordeeld op basis van zijn eigen verdiensten, waardoor het wordt aangespoord vergaande hervormingen door te voeren.

De huidige uitbreidingsagenda heeft betrekking op de landen van de Westelijke Balkan en Turkije¹. Sinds 2005 zijn toetredingsonderhandelingen geopend met Turkije. Er wordt evenwel slechts traag vooruitgang geboekt. Met Montenegro wordt sinds 2012 onderhandeld over toetreding en met Servië sinds 2014. Het toetredingsproces met de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië - kandidaat-lidstaat sinds 2005 - zit nog steeds in het slop. Albanië kreeg in 2014 de status van kandidaat-lidstaat en werkt nu aan een aantal kernprioriteiten die vervuld moeten zijn voordat de Commissie de aanbeveling kan doen om de toetredingsonderhandelingen te openen. De stabilisatie- en associatieovereenkomst met Bosnië en Herzegovina is in juni in werking getreden. In oktober is een stabilisatie- en associatieovereenkomst met Kosovo* ondertekend.

Hoewel het afgelopen jaar in talrijke landen aanzienlijke vorderingen zijn gemaakt, zijn de uitdagingen waarmee deze landen worden geconfronteerd van zodanige aarde dat geen enkel land klaar zal zijn voor toetreding tot de EU tijdens het mandaat van de huidige Commissie, dat eind 2019 afloopt. Alle landen worden geconfronteerd met aanzienlijke problemen op het vlak van de rechtsstaat. Wat betreft de justitiële organisaties, schort het aan de onafhankelijkheid, efficiëntie en verantwoordingsplicht. Er zijn nog serieuze inspanningen nodig om de corruptie en de georganiseerde misdaad te bestrijden.

¹ Naar aanleiding van een besluit van de regering van IJsland worden met IJsland niet langer toetredingsonderhandelingen gevoerd.

* Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet en is in overeenstemming met Resolutie 1244/1999 van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

De grondrechten zijn weliswaar veelal verankerd in wetgeving, maar de praktijk blijft gebrekkig. Het waarborgen van de vrijheid van meningsuiting vormt een bijzonder punt van zorg, waarbij in een aantal landen sprake is van negatieve ontwikkelingen. De hervorming van het openbaar bestuur moet krachtadig worden voortgezet, om te zorgen voor voldoende bestuurlijke capaciteit en om de sterke politisering en het gebrek aan transparantie terug te dringen. Ook het functioneren van de democratische instellingen is een aandachtspunt. Wat betreft de democratische hervormingen, moeten de nationale parlementen in elk van de uitbreidingslanden aan de basis liggen van het hervormingsproces om democratische verantwoordingsplicht en inclusiviteit te waarborgen. Dit is essentieel voor een geslaagd hervormingsproces. Er moet nog nauwer worden samengewerkt met de lokale organisaties van het maatschappelijk middenveld om de hervormingen in de hele samenleving te verankeren.

De Westelijke Balkan en Turkije staan onder grote druk vanwege de vluchtelingen crisis. Conflicten zoals de burgeroorlogen in Syrië en Irak hebben geleid tot aanzienlijk toegenomen vluchtelingenstromen door Turkije en de Westelijke Balkan. Turkije verleent aanzienlijke hulp aan de meer dan twee miljoen Syrische vluchtelingen die zich op het Turkse grondgebied bevinden. De Westelijke Balkan, en met name de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië en Servië, heeft sinds begin dit jaar te maken met een toestroom van meer dan tweehonderdduizend burgers uit derde landen op doorreis naar de EU.

Meer samenwerking met de ruimere regio is dringend nodig om dit fenomeen aan te pakken, om de mensen die bescherming behoeven, te identificeren, bijstand te verlenen, de buitengrenzen van de EU te beveiligen en de criminele netwerken te ontmantelen die zich bezighouden met migrantensmokkel. De EU verleent hiertoe aanzienlijke steun. Voorts heeft de Commissie voorgesteld dat alle uitbreidingslanden op de EU-lijst van veilige landen van herkomst worden geplaatst. In oktober verklaarde de Europese Raad zich ingenomen met het gezamenlijke actieplan met Turkije voor vluchtelingen en migratiebeheer als onderdeel van een alomvattende samenwerkingsagenda die gebaseerd is op gedeelde verantwoordelijkheid, wederzijdse verbintenissen en prestaties. De reactie op de huidige vluchtelingen crisis is besproken op de conferentie op hoog niveau over de route via het oostelijke Middellandse Zeegebied en de Westelijke Balkan op 8 oktober in Luxemburg en op een bijeenkomst op 25 oktober over de migratieroute via de Westelijke Balkan waar leiders van Albanië, Bulgarije, Duitsland, Griekenland, Hongarije, Kroatië, Oostenrijk, Roemenië, Servië, Slovenië en de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië overeenstemming bereikten over een 17 punten tellend actieplan.

De meeste landen hebben ook te kampen met aanzienlijke problemen op het vlak van economisch bestuur en concurrentiekracht, die gepaard gaan met geringe investeringen en een hoge werkloosheid. Inkomensniveaus blijven zeer laag ten opzichte van die in de EU en de convergentie naar het niveau van de EU verloopt ook langzaam. De meeste van deze economieën zijn klein en hebben slechts een beperkte uitvoer, al vormt Turkije hierop een opmerkelijke uitzondering. Economische hervormingen zijn cruciaal om werkgelegenheid en groei te scheppen en investeerders aan te trekken. In deze mededeling gaat bijzondere aandacht uit naar regionale samenwerking en het bevorderen van regionale economische ontwikkeling en connectiviteit. Op dit vlak is belangrijke vooruitgang geboekt, met name in het kader van proces van Berlijn en het initiatief "de Zes van de Westelijke Balkan", dat de staatshoofden en regeringsleiders uit de regio om de tafel brengt en de eigen inbreng van de landen in de regionale samenwerking versterkt.

Uit het langetermijnkarakter van de uitdagingen waarmee de uitbreidingslanden worden geconfronteerd, blijkt hoe noodzakelijk het is in het toetredingsproces opnieuw de nadruk te leggen op het beginsel van "eerst de basis". Er wordt vooruitgang geboekt, met name wat betreft de vaststelling van wetgeving en de instelling van de noodzakelijke bestuurlijke

structuren, maar het schort vaak nog aan effectieve tenuitvoerlegging over de hele linie. De Commissie zal zich blijven inspannen om ervoor te zorgen dat landen voorrang blijven geven aan hervormingen op de belangrijke terreinen van de rechtsstaat, met inbegrip van justitiële hervormingen en de bestrijding van de georganiseerde misdaad en corruptie, grondrechten, inclusief vrijheid van meningsuiting en bestrijding van discriminatie, in het bijzonder discriminatie ten aanzien van de gemeenschap van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuelen en de Roma, en de werking van democratische instellingen met inbegrip van de hervorming van het openbaar bestuur. Voorts zal zij zich inzetten voor de bevordering van de economische ontwikkeling en de versterking van het concurrentievermogen. De nadruk op de fundamentele vraagstukken die samenhangen met de kernwaarden van de Unie, vormt de ruggengraat van het uitbreidingsbeleid in het kader van het mandaat van deze Commissie.

De uitbreiding moet worden beschouwd als een proces waarbij de hervormingen en de fundamentele wijzigingen die nodig zijn om te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap van de EU, worden ondersteund. Dergelijke veranderingen vergen onvermijdelijk tijd. Om die reden is het des te belangrijker om op ondubbelzinnige wijze het Europese perspectief van de uitbreidingslanden opnieuw te bevestigen. Indien het vooruitzicht om vooruitgang te boeken op de weg naar de EU als reëel en geloofwaardig wordt beschouwd, is er een geringer risico dat de landen zich afwenden van de EU. Evenzo vermindert hierdoor het risico op ontgoocheling over het toetredingsproces of zelfs een terugval of mislukking bij de hervormingen. Alleen wanneer sprake is van echte, duurzame hervormingen, kunnen zowel de EU als de partnerlanden gebaat zijn bij een uitbreiding. In het kader van het uitbreidingsproces zal ervoor gezorgd worden dat de landen volledig klaar zijn voor de toetreding tot de EU, de vruchten kunnen plukken van de toetreding en de verplichtingen die ermee gepaard gaan, op zich kunnen nemen.

De Commissie hanteert dit jaar een versterkte aanpak ten aanzien van haar beoordelingen in de jaarverslagen. Er wordt verslag uitgebracht over de vooruitgang, maar er ligt veel meer nadruk op de stand van zaken in de landen en de mate waarin een land klaar is om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen. Daarnaast bevatten de verslagen nog duidelijkere richtsnoeren over wat van landen wordt verwacht op korte en lange termijn. Er worden geharmoniseerde beoordelingsschalen gebruikt, waarbij zowel de stand van zaken als de mate van vooruitgang wordt beoordeeld, waardoor landen beter vergelijkbaar worden. De nieuwe vorm van verslaglegging maakt het uitbreidingsproces ook transparanter. Het moet alle belanghebbenden in staat stellen de hervormingen kritisch te bekijken. Deze nieuwe benadering is met name bij wijze van proef toegepast op een aantal terreinen die rechtstreeks verband houden met de fundamentele hervormingen die nodig zijn om te vorderen op de weg naar de EU. Nadere bijzonderheden zijn opgenomen in bijlage 2.

In de uitbreidingslanden moet worden gezorgd voor een belangrijkere rol voor maatschappelijke organisaties en een positief klimaat dat veel meer ondersteuning biedt bij de bevordering van de ontwikkeling van deze organisaties. Dit is noodzakelijk voor de versterking van de politieke verantwoording en draagt bij tot een beter begrip van toetredingsgerelateerde hervormingen. De bevolking moet inzien welke voordelen de EU reeds heeft tot stand gebracht en nog kan opleveren voor de regio. Dit is essentieel om politieke leiders aan te sporen de vereiste hervormingen krachtadig voort te zetten. Doeltreffende communicatie over welke gevolgen het uitbreidingsproces voor de burgers met zich brengt, is essentieel voor het verwerven van publieke steun. Hiervoor is een gezamenlijke inspanning vereist van de EU en haar lidstaten, alsook van de regeringen en het maatschappelijk middenveld in de uitbreidingslanden.

Voor de landen van de Westelijke Balkan is het duidelijke perspectief op het EU-lidmaatschap een cruciale stabiliserende factor. Hiermee wordt de vooruitgang ondersteund

bij het vervullen van de noodzakelijke voorwaarden, inclusief die van het stabilisatie- en associatieproces. Goede betrekkingen met de buurlanden en inclusieve regionale samenwerking zijn van groot belang. Betrokkenheid, zowel op bilateraal als regionaal niveau, bevindt zich ook op een tot nu toe ongezien niveau. Tegelijkertijd zijn niet-aflatende inspanningen nodig om oplossingen te vinden voor bilaterale problemen die zich voordoen tussen de uitbreidingslanden onderling en met de lidstaten - en waar nodig onder auspiciën van de VN. Dit moet helpen een eind te maken aan de problemen uit het verleden, in het bijzonder in de Westelijke Balkan, waar - hoewel er veel vooruitgang is geboekt - wonden van recente conflicten nog steeds niet volledig geheeld zijn. Ondersteuning van stabiliteit en welvaart in de Westelijke Balkan is niet alleen een investering in de toekomst van de regio, maar is ook in het belang van de EU.

Wat Turkije betreft, bieden de bemoedigende positieve stappen in het kader van de vredesgesprekken voor Cyprus een belangrijke kans voor een grotere betrokkenheid over de gehele linie, met inbegrip van de toetredingsonderhandelingen.

Bij de ondersteuning van de hervormingsinspanningen in alle uitbreidingslanden streeft de Commissie ernaar zoveel mogelijk gebruik te maken van de bestaande mechanismen en fora. Hierbij kan dus een beroep worden gedaan op de structuren van de associatieovereenkomst/stabilisatie- en associatieovereenkomsten, de toetredingsonderhandelingen of de door de Commissie geleide landspecifieke initiatieven zoals dialogen op hoog niveau. De Commissie zal ook doelgerichte financiële steun blijven verlenen in het kader van het instrument voor pretoetredingssteun (IPA II). Via IPA II stelt de EU een bedrag van 11,7 miljard EUR ter beschikking voor de periode 2014-2020 om de uitbreidingslanden te ondersteunen bij hun voorbereiding op de toetreding en bij hun regionale en grensoverschrijdende samenwerking. Met middelen van het IPA worden ook maatregelen gefinancierd voor de bevordering van economische ontwikkeling en groei en wordt bijstand verleend aan de landen bij de opvang van de gevolgen van de huidige vluchtelingen crisis. Een overzicht van de EU-financiering voor de Westelijke Balkan en Turkije voor de periode 2007-2014 in het kader van de ondersteuning van de uitbreidingsstrategie, met inbegrip van de resultaten en de effecten, is te vinden op de website van de Europese Commissie.

II. OPNIEUW ALLE AANDACHT VOOR DE FUNDAMENTELE VRAAGSTUKKEN

Het uitbreidingsbeleid blijft toegespitst op het beginsel van "eerst de basis". Kernvraagstukken in verband met de rechtsstaat, grondrechten, versterking van democratische instellingen, waaronder de hervorming van het openbaar bestuur, alsmede economische ontwikkeling en concurrentievermogen blijven centraal staan in het uitbreidingsproces. Uit deze kernvraagstukken blijkt hoeveel belang de EU hecht aan haar kernwaarden en haar algemene beleidsprioriteiten.

De politieke, economische en institutionele fundamentele vraagstukken zijn nauw met elkaar verweven en versterken elkaar wederzijds. De rechtsstaat en economische ontwikkeling kunnen worden beschouwd als twee zijden van dezelfde medaille. De versterking van de rechtsstaat verhoogt de rechtszekerheid, bevordert en beschermt investeringen en draagt in aanzienlijke mate bij tot de ondersteuning van de economische ontwikkeling en het concurrentievermogen. Omgekeerd ondersteunen economische hervormingen en integratie de stabilisering van landen op langere termijn. Het is dan ook absoluut zaak dat het uitbreidingsproces deze synergie-effecten bevordert om grotere stimulansen te geven aan de economische hervormingen opdat landen die willen toetreden tot de Unie, reeds voor hun

toetreding de voordelen kunnen genieten van een goed werkende markteconomie met een robuuste rechtsstaat en aldus bijdragen tot de goede werking van de gehele Unie.

Een deugdelijke aanpak van de fundamentele vraagstukken is cruciaal om te voldoen aan de criteria voor lidmaatschap van Kopenhagen en Madrid². Deze benadering draagt er ook toe bij dat de toekomstige en huidige lidstaten maximaal profijt halen uit de toekomstige EU-uitbreiding.

De nadruk die de Commissie legt op "eerst de basis" komt ook tot uiting in de specifieke terreinen waarvoor de verslaglegging in de landenverslagen is aangescherpt. Meer gedetailleerde informatie over deze terreinen (het gerechtelijk apparaat, de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad, vrijheid van meningsuiting, economische criteria, hervorming van het openbaar bestuur, overheidsopdrachten, statistiek en financiële controle) is in de bijlage opgenomen.

a) Rechtsstaat

De rechtsstaat is een van de fundamentele waarden waarop de EU is gegrondvest, en vormt de kern van het toetredingsproces. Landen die tot de EU willen toetreden, moeten al in een vroeg stadium zorgen voor een correcte werking van de kerninstellingen die nodig zijn om de rechtsstaat te waarborgen. De rechtsstaat is niet alleen een fundamenteel democratisch beginsel, maar is essentieel voor een stabiel ondernemingsklimaat, biedt rechtszekerheid voor ondernemers, ondersteunt consumenten en stimuleert investeringen, werkgelegenheid en groei.

Het versterken van de rechtsstaat blijft een cruciale uitdaging voor de meeste landen die betrokken zijn bij het uitbreidingsproces, in het bijzonder op het vlak van de verbetering van de werking en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, die nog steeds voortdurend wordt ondermijnd door voorbeelden van selectieve rechtspraak en politieke inmenging in de werkzaamheden van rechterlijke instanties. In de strijd tegen de georganiseerde misdaad gaan de successen die worden geboekt bij de vervolging van individuen niet gepaard met het ontmantelen van criminele netwerken en de inbeslagname van tegoeden. Corruptie blijft wijdverspreid in alle landen, met een nog altijd heersende straffeloosheid, in het bijzonder voor corruptie op hoog niveau. Om op deze terreinen verdere vooruitgang te boeken, is sterke politieke wil vereist, die tot tastbare resultaten moet leiden.

In het afgelopen jaar hebben zich een aantal positieve ontwikkelingen voorgedaan op het vlak van de rechtsstaat. Hierbij ging het vooral om de invoering van rechtskaders en institutionele structuren. Sinds het openen van de onderhandelingen is bijvoorbeeld in Montenegro op dit punt behoorlijke vooruitgang geboekt. De uitvoering moet nu ten volle worden verzekerd.

In de laatste twaalf maanden hebben zich ook een aantal ernstige bedreigingen van de rechtsstaat voorgedaan. In Turkije is de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht ondermijnd door politieke inmenging in individuele zaken en de overplaatsing van justitiële ambtenaren en rechtshandhavers. Voorts heeft de arrestatie van rechters of hun overplaatsing naar aanleiding van door hen gevelde arresten deze onafhankelijkheid verder in het gedrang gebracht. Naar aanleiding van het af luisterschandaal in de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië zijn ook de wijdverspreide aanvallen op de rechtsstaat, de schendingen van de grondrechten en de tekortkomingen in de democratische werking van de overheid aan het licht gekomen. Deze kwesties moeten dringend worden aangepakt. Ondanks de talrijke hervormingen die met betrekking tot de rechtsstaat en andere terreinen tot stand zijn gekomen, zowel op wetgevend vlak als door de oprichting van relevante institutionele

² Dit slaat vooral op de totstandkoming van de noodzakelijke administratieve capaciteit om de Europese wet- en regelgeving doeltreffend uit te voeren.

structuren, hebben deze tekortkomingen zich voorgedaan. Hieruit blijkt hoe belangrijk het is dat de landen in het uitbreidingsproces de hervormingen in de praktijk doorvoeren en niet alleen op papier.

Ook wordt hierdoor het belang onderstreept van de permanente sterke aandacht voor rechtsstaataangelegenheden en in het bijzonder de uitvoering van de nieuwe aanpak in de toetredingsonderhandelingen ten aanzien van de hoofdstukken 23 - Rechterlijke macht en grondrechten en 24 - Justitie, vrijheid en veiligheid. Met deze aanpak, die door de Commissie in 2012 is ingevoerd, wordt voorrang gegeven aan hervormingen op het gebied van de rechtsstaat, waarbij erop wordt toegezien dat deze kwesties zo vroeg mogelijk in het toetredingsproces worden aangepakt. De uitbreidingslanden krijgen daardoor zo veel mogelijk tijd om voorafgaand aan de toetreding een staat van dienst op te bouwen met concrete resultaten die de duurzaamheid van de hervormingen waarborgen. Landen moeten bijvoorbeeld een geloofwaardige staat van dienst ontwikkelen op het gebied van het onderzoek, de vervolging en uiteindelijke veroordeling in zaken van corruptie en georganiseerde misdaad, ook op hoog niveau, met passende veroordelingen en inbeslagname van vermogens.

Zoals dit ook voor een aantal EU-lidstaten het geval was, is de regio eveneens geconfronteerd met het verschijnsel van buitenlandse terroristische strijders en toegenomen radicalisering. Verscheidene honderden personen hebben de regio verlaten om te gaan vechten in conflictgebieden zoals Syrië en Irak. Een uitgebreide strategie die kan rekenen op de vereiste politieke steun, is nodig om radicalisering op een doeltreffende wijze te voorkomen en tegen te gaan, in nauwe samenwerking met religieuze leiders en gemeenschappen, maatschappelijk werkers en medewerkers op het terrein, het onderwijsstelsel en jongerenorganisaties. Tegen haatzaaien moet krachtadiger worden opgetreden. De inlichtingen- en wetshandavingsdiensten moeten gericht optreden met het oog op het verhinderen van terroristische activiteiten en het voorkomen van zowel de reisbewegingen van terroristen als de toestroom van illegale wapens. Ook een coherent justitieel beleid ten aanzien van overtreders is vereist.

b) Grondrechten

Grondrechten behoren tot de kern van de EU-waarden en vormen een essentieel onderdeel van het toetredingsproces. De grondrechten zijn grotendeels opgenomen in de wetgeving van de uitbreidingslanden, maar om de volledige naleving ervan in de praktijk te waarborgen, zijn nog veel inspanningen nodig.

Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid blijven punten van zorg. Reeds in 2014 was op dit vlak in verscheidene opzichten sprake van een terugval. Deze trend zette zich in 2015 voort. Er was sprake van ongeoorloofde politieke inmenging in de werkzaamheden van openbare omroepen in de Westelijke Balkan, waarbij ook journalisten worden geïntimideerd. Op het vlak van de zelfregulering door de media werd geringe vooruitgang geboekt. In Turkije werd de vrijheid van meningsuiting ook verder aan banden gelegd, zowel door wetswijzigingen als in de praktijk met vervolgingen wegens de vermeende belediging van hooggeplaatste politici, met inbegrip van de president, alsook met het opleggen van hoge boetes die een afschrikkend effect hebben op de verslaggeving door de vrije media. In het kader van het toetredingsproces blijft de Commissie prioriteit geven aan werkzaamheden op het vlak van vrijheid van meningsuiting en van de media. Op 4 november 2015 heeft de Commissie de derde editie van de Speak Up!-conferentie georganiseerd, waar de belangrijkste belanghebbenden uit de media, het maatschappelijk middenveld en nationale autoriteiten worden samengebracht om een antwoord te bieden op de belangrijkste uitdagingen en de inspanningen te versterken om de vrijheid van meningsuiting in de regio te ondersteunen.

De minderheden, en in het bijzonder de Roma, moeten beter worden beschermd. De Roma in de Westelijke Balkan en in Turkije zijn nog steeds het slachtoffer van racisme, discriminatie en sociale uitsluiting. De meeste Roma leven in diepe armoede, zonder degelijke toegang tot gezondheidszorg, onderwijs en opleiding, huisvesting en werk.

Discriminatie en vijandigheid tegen andere kwetsbare groepen, ook op grond van seksuele geaardheid of genderidentiteit, blijft een groot probleem. Er moet een beleid van nultolerantie worden gevoerd ten aanzien van geweld, intimidatie en haatzaaien tegen deze en andere kwetsbare personen. Verdere inspanningen zijn vereist om gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bevorderen, met inbegrip van de bestrijding van huiselijk geweld, de rechten van kinderen te verbeteren, de personen met een handicap te ondersteunen en toegang tot de rechter te vergemakkelijken. Er is nood aan een robuuster institutioneel kader voor de bescherming van grondrechten, in het bijzonder om de werkzaamheden van de ombudsinstanties te bevorderen en het werk van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en mensenrechtenactivisten te ondersteunen.

c) Economische ontwikkeling en concurrentievermogen

Lid worden van de EU gaat niet alleen om het naleven van EU-voorschriften en normen; het komt er ook op aan ervoor te zorgen dat een land op economisch vlak klaar is om toe te treden opdat het alle voordelen kan halen uit de EU-toetreding en tegelijkertijd kan bijdragen aan de groei en de welvaart van de EU-economie.

Op het vlak van economische hervormingen, concurrentiekracht, het scheppen van arbeidsplaatsen, begrotingsconsolidatie en inclusieve groei doen er zich in alle uitbreidingslanden nog steeds aanzienlijke problemen voor. Hoewel alle uitbreidingslanden de macro-economische stabiliteit in het algemeen hebben kunnen handhaven en een bescheiden herstel zich doorzet, worden alle landen op de Westelijke Balkan geconfronteerd met belangrijke structurele economische en sociale problemen, een hoge werkloosheid en lage inkomstenniveaus. Op het vlak van infrastructuur en onderwijssystemen moeten verbeteringen tot stand worden gebracht. In een aantal uitbreidingslanden komt het gebrek aan aantrekkelijke banen op hun binnenlandse arbeidsmarkt tot uiting in de significante instroom van overmakingen uit het buitenland. In Kosovo en in Bosnië en Herzegovina bedragen deze overmakingen respectievelijk 11% en 12,6% van het bbp. Hoewel met deze overmakingen aanhoudende handelstekorten en brandstofverbruik gedeeltelijk kunnen worden gecompenseerd, verminderen zij ook de stimulansen om te werken.

Rechtszekerheid, een goed functionerend, onafhankelijk justitieel stelsel om de grondrechten te handhaven, met inbegrip van eigendomsrechten, goed functionerende overheidsdiensten en een uniforme toepassing van de regelgeving zijn ook voorwaarden om investeerders aan te trekken en economische groei en werkgelegenheid te bevorderen. Tekortkomingen op het vlak van de rechtsstaat, de handhaving van de mededingingsregelgeving, het beheer van de overheidsfinanciën en talrijke wijzigingen op het vlak van vergunningen en belastingen versterken het risico op corruptie, hetgeen negatieve gevolgen heeft voor het investeringsklimaat. De Westelijke Balkan heeft te kampen met een lage industrialiseringsgraad, een lage productiviteit bij de bestaande industriële ondernemingen en tekortkomingen op het vlak van de governance in de industrie. Deze factoren verklaren waarom buitenlandse investeringen in de Westelijke Balkan bescheiden blijven. Het is een belemmering voor de noodzakelijke overdracht van beste praktijken en derhalve ook voor een snellere productiviteitsgroei.

De recentste economische ontwikkelingen en prognoses kunnen als volgt worden geschetst:

- ⇒ De macro-economische stabiliteit is grotendeels gehandhaafd in de uitbreidingslanden, maar de budgettaire consolidatie blijft een punt van zorg, met een hoge overheidsschuld als probleem in een aantal landen.
- ⇒ Verwacht wordt dat de economische groei in de kandidaat-lidstaten op de Westelijke Balkan in 2015 gemiddeld 2,5% zal bedragen.
- ⇒ De sterkere groeipercentages hebben zich evenwel nog niet vertaald in meer banen. De werkloosheid blijft hoog, in het bijzonder onder jongeren en vrouwen, en bedraagt nu gemiddeld 22% in de Westelijke Balkan, maar ligt veel hoger in Bosnië en Herzegovina, Kosovo en de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië. De hoge mate van armoede blijft ook een punt van zorg.
- ⇒ De EU is de belangrijkste handelspartner voor de landen van de Westelijke Balkan, waarbij rond 60% van de uitvoer uit de regio naar de EU gaat. De EU is ook verreweg de grootste buitenlandse directe investeerder.
- ⇒ In 2014 is de groei in Turkije gestabiliseerd op 2,9%, ten opzichte van 4,2% in het voorgaande jaar. Een iets sterkere groei is voorspeld voor 2015. De Turkse lira is in waarde gedaald en het tekort op de lopende rekening liep terug van bijna 8% van het bbp in 2014 tot minder dan 6% in 2015, als gevolg van een afnemende groei van de binnenlandse vraag en lagere energieprijzen. De recente economische prestaties van Turkije tonen aan dat er veel potentieel is, maar ook dat de economie voortdurend een gebrek aan evenwicht vertoont.
- ⇒ De EU blijft de belangrijkste handelspartner van Turkije: meer dan 40% van de Turkse uitvoer gaat naar de EU. Turkije is een belangrijke investeringslocatie geworden voor het Europese bedrijfsleven, waarbij het land in toenemende mate integreert in de aanvoer- en productieketen van de EU. Ongeveer 60% van de buitenlandse directe investeringen in Turkije is afkomstig van de EU.

Voortbouwend op de ervaring die de EU-lidstaten hebben opgedaan in het kader van het Europees Semester intensiveert de Commissie haar steun voor de verbetering van het economisch bestuur en het concurrentievermogen in de uitbreidingslanden. Deze steun moet ertoe bijdragen dat de uitbreidingslanden hun mogelijkheden benutten om duurzame groei en werkgelegenheid tot stand te brengen, structurele hervormingen beter te plannen en op elkaar te laten aansluiten en om uiteindelijk te voldoen aan de economische criteria. Deze steun is van bijzonder belang met betrekking tot de landen op de Westelijke Balkan, aangezien geen van deze landen momenteel reeds wordt beschouwd als een goed functionerende markteconomie.

Begin 2015 hebben alle uitbreidingslanden economische hervormingsprogramma's ingediend waarin zowel een macro-economisch en budgettair beleidskader op middellange termijn alsook structurele hervormingen voor de landen op de Westelijke Balkan zijn opgenomen. Op basis van de analyse van de Commissie van deze programma's en haar aanbevelingen zijn de ministers van financiën van de EU-lidstaten en de desbetreffende landen in mei 2015 bijeengekomen en hebben zij de gezamenlijke aanbevelingen goedgekeurd over de hervormingen die noodzakelijk zijn om zowel de groei op lange termijn als het concurrentievermogen te ondersteunen. Deze aanbevelingen komen volledig tot uitdrukking in de onderliggende jaarverslagen van de Commissie die verdere richtsnoeren bevatten voor de hervormingsprioriteiten. De IPA-financiering wordt ook gericht toegekend.

Met ingang van volgend jaar zullen de economische hervormingsprogramma's worden voorgesteld als één enkel samengevoegd document met meer aandacht voor werkgelegenheid

en sociale uitdagingen. De oefening met de economische hervormingsprogramma's zal ieder jaar plaatsvinden.

Turkije en de EU hebben beide belang bij de bevordering van economische hervormingen, de uitwisseling van ervaringen, de afstemming van standpunten in de G-20 en de verdieping van de economische integratie. De Commissie is begonnen met de uitvoering van een alomvattende effectbeoordeling ter ondersteuning van een onderhandelingsmandaat voor een modernisering en uitbreiding van de douane-Unie tussen de EU en Turkije. De bedoeling is de handelsrelaties te verbeteren tot een niveau dat overeenkomt met het strategische belang van de betrekkingen tussen de EU en Turkije en de omvang van de economische uitwisselingen tussen beide landen. Er wordt een economische dialoog op hoog niveau tussen de EU en Turkije opgezet, die wordt aangevuld met een bedrijvenforum EU-Turkije en de energiedialoog op hoog niveau wordt voortgezet.

Meer concurrentievermogen en de invoering van maatregelen die de werkgelegenheid in de regio stimuleren, moeten ervoor zorgen dat de migratiedruk vanuit de uitbreidingslanden op de EU vermindert. Zoals in het verleden ook het geval was, moeten de noodzaak en de aard van eventuele overgangsmaatregelen en/of een vrijwaringsmechanisme voor het vrij verkeer van werknemers aan de orde komen in de toekomstige toetredingsonderhandelingen, rekening houdend met toekomstige effectbeoordelingen.

d) De werking van democratische instellingen en hervorming van het openbaar bestuur

Aan de correcte werking en stabiliteit van de kerninstellingen die nodig zijn om de democratie te waarborgen, moet voldoende aandacht worden besteed. De democratische instellingen zijn in een aantal landen nog steeds kwetsbaar. Er is geen cultuur van compromisbereidheid en de rol van de nationale parlementen is onvoldoende ontwikkeld. Tijdens de rapportageperiode vond een boycot van het parlement plaats in de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Albanië en Montenegro. In Kosovo en Montenegro waren leden van de oppositie betrokken bij gewelddadige incidenten die tegen de regering waren gericht. Het parlementair toezicht wordt vaak ondermijnd door buitensporig gebruik van spoedprocedures voor de wetgeving, zwakke stelsels van parlementaire commissies en procedures, onvoldoende overleg met belanghebbenden en een minimale input van deskundigen.

Hoewel er weliswaar minder pijnpunten zijn rond het houden van vrije en eerlijke verkiezingen als zodanig, worden verkiezingen vaak beschouwd als een gelegenheid om politieke controle te verwerven over de staatsinstellingen. De hervorming van het openbaar bestuur is in dit verband essentieel, met inbegrip van de professionalisering en depolitisering van de ambtenarij.

Samen met de rechtsstaat en economisch bestuur is de hervorming van het openbaar bestuur een transversale aangelegenheid die essentieel is voor het welslagen van de politieke en economische hervormingen en de totstandkoming van een grondslag voor de uitvoering van EU-regels en -normen.

Goed functionerende overheidsdiensten zijn cruciaal voor het democratisch bestuur en de verantwoordingsplicht. De kwaliteit van de overheidsdiensten heeft ook directe gevolgen voor het vermogen van de regeringen om openbare diensten te verlenen, corruptie te voorkomen en te bestrijden en het concurrentievermogen en de groei te bevorderen. Meritocratische beginselen verankeren in het beheer van de overheidsdiensten en zorg dragen voor goede administratieve procedures zijn essentieel. In sommige landen is het afgelopen jaar vooruitgang geboekt, maar er blijft nog veel te doen.

Ook moeten de betrokken landen een passend evenwicht tussen centrale, regionale en lokale overheidsinstanties bewerkstelligen waarmee de hervormingen en de dienstverlening aan de

burgers het best worden ondersteund. Ook de rol van de regionale en lokale autoriteiten in het proces van aanpassing aan de EU en de uiteindelijke toepassing van de EU-regels is cruciaal.

Burgers hebben niet alleen recht op behoorlijk bestuur, maar ook op een actieve betrokkenheid bij de beleidsvorming. Er moet meer worden gedaan om de participatieve democratie te versterken en de dialoog tussen besluitvormers en belanghebbenden te ontwikkelen. Een mondig maatschappelijk middenveld is een essentiële voorwaarde voor elk democratisch bestel. Het versterkt de politieke verantwoording en de sociale cohesie, leidt tot een beter inzicht in de hervormingen die met de toetreding samenhangen en bevordert de inclusiviteit ervan. Daarnaast wordt hierdoor de verzoening ondersteund in samenlevingen die als gevolg van conflicten verdeeld zijn.

In sommige gevallen moet een meer ondersteunend klimaat worden gecreëerd om de mogelijkheden voor beleidsdialoog en onpartijdige inbreng in het besluitvormingsproces te verbreden. Statistieken van goede kwaliteit, aangeleverd door onafhankelijke nationale instanties voor de statistiek, zijn daarbij onontbeerlijk. De onafhankelijkheid en effectiviteit van belangrijke instanties als een ombudsman en een nationale rekenkamer moeten worden gewaarborgd en hun aanbevelingen moeten een passend gevolg krijgen.

III. REGIONALE SAMENWERKING

a) De connectiviteitsagenda

Connectiviteit vormt een van de hoekstenen van de inspanningen van de Commissie om de integratie tussen de afzonderlijke uitbreidingslanden onderling en tussen deze landen en de EU te bevorderen. Met dergelijke inspanningen worden ook de Europese perspectieven van deze landen vooruit geholpen. Om een grotere connectiviteit te verwezenlijken, zijn investeringen in de verbetering van de vervoers- en energie-infrastructuur noodzakelijk, alsook de uitvoering van zachte maatregelen om markten te openen, belemmeringen voor integratie weg te nemen en een transparant regelgevingsklimaat tot stand te brengen.

Een verbeterde connectiviteit binnen de Westelijke Balkan en met de EU is essentieel voor groei en werkgelegenheid, aangezien hiermee de ruggengraat van de concurrentiekracht van de landen wordt versterkt. Hierdoor krijgen burgers in de landen die willen toetreden, reeds voor de toetreding duidelijke voordelen en ontstaan kansen voor EU-investeerders. De connectiviteitsagenda houdt nauw verband met economisch bestuur en de economische hervormingsprogramma's die door de uitbreidingslanden zijn opgesteld. Daarnaast vervult de connectiviteitsagenda een brugfunctie in de regio met ontwikkeling van betrekkingen van goed nabuurschap en de bevordering van vrede en verzoening.

Belangrijke vooruitgang is ook geboekt in het kader van het proces van Berlijn en het initiatief "de Zes van de Westelijke Balkan", waarmee een regionale benadering wordt ondersteund om zowel realistische prioriteiten te stellen voor projecten en investeringen in belangrijke connectiviteitsinfrastructuur als noodzakelijke hervormingen te bevorderen. In Wenen hebben de staatshoofden en regeringsleiders van landen uit de regio en een aantal EU-lidstaten in augustus de balans opgemaakt van de gemaakte vorderingen en hebben zij prioriteiten afgesproken voor verdere ontwikkelingen op het vlak van infrastructuur.

Op het vlak van **transport** werd op de topconferentie van Wenen voortgebouwd op de overeenkomst die de landen van de Westelijke Balkan in april 2015 hebben gesloten over het kernnetwerk en in juni 2015 over de uitbreiding van drie kerncorridors van het trans-Europees vervoersnetwerk naar de Westelijke Balkan. De landen hebben de prioritaire projecten vastgesteld die tegen 2020 langs trajecten van deze corridors moeten zijn uitgevoerd. Om de

duurzaamheid te waarborgen en ook op korte termijn resultaten te kunnen boeken, hebben de landen afgesproken reeds voor de volgende topconferentie in Parijs in de zomer 2016 een aantal zachte maatregelen uit te voeren. Hierbij gaat het onder meer over de onderlinge afstemming en vereenvoudiging van grensformaliteiten, alsook over afspraken inzake verkeersveiligheid en onderhoud. Dit zal ook worden ondersteund door de voltooiing van het verdrag tot oprichting van een vervoersgemeenschap dat de integratie van de markten voor het vervoer over land en de infrastructuur zal bevorderen en de landen van de Westelijke Balkan zal helpen om de EU-normen voor het vervoer over land ten uitvoer te leggen.

Voorts is ook een selectie gemaakt van prioritaire projecten onder de 35 projecten die reeds zijn afgesproken en die van belang zijn voor de **Energiegemeenschap**, met name stroominterconnectoren. Daarnaast hebben de landen afgesproken maatregelen te nemen om een regionale elektriciteitsmarkt tot stand te brengen. Er worden maatregelen genomen waarmee ook op korte termijn resultaten kunnen worden geboekt. Hierbij wordt er onder meer naar gestreefd dat volledig wordt voldaan aan de bestaande wettelijke vereisten in het kader van het Energiegemeenschapsverdrag, dus ook inzake ontbundeling, toegang van derden tot het net en de versterking van de onafhankelijkheid van de regelgevende instanties.

Wat betreft klimaatverandering, zullen landen die tot de Unie willen toetreden, belangrijke hervormingen tot stand moeten brengen die in overeenstemming zijn met het EU-beleidskader voor klimaat en energie 2030 en uitvoering moeten geven aan hun internationale klimaatverbintenissen.

Voor de geselecteerde investeringsprojecten zijn aanzienlijke middelen en medefinanciering vereist, onder meer via het Investeringskader voor de Westelijke Balkan om investeringen te ondersteunen waarmee werkgelegenheid, groei en de connectiviteit in de regio kunnen worden bevorderd. De coördinatie met de internationale financiële instellingen wordt versterkt. De landen op de Westelijke Balkan hebben nationale investeringscomités opgericht die ontwerpprojectcycli hebben opgesteld die geloofwaardige mechanismen voor planning en prioritering moeten worden om ervoor te zorgen dat de landen beschikken over de budgettaire middelen en ruimte om een beroep te kunnen doen op de noodzakelijke leningfinanciering om alle projecten tijdig uit te voeren.

Jeugd en onderwijs zijn andere belangrijke prioriteiten. De Commissie verwelkomt de overeenkomst over de "Positieve agenda voor jongeren in de Westelijke Balkan" en de overeenkomst op het onderwijs- en opleidingsplatform voor de Westelijke Balkan over elf regionale projecten die tot doel hebben de hervormingen te ondersteunen en de capaciteit uit te breiden. De initiatieven in het kader van de Erasmus+-programma's zullen verder worden bevorderd, inclusief de specifieke programma's voor de jeugd en het ondernemerschap. De Commissie verleent ook steun aan de werkzaamheden die door de Raad voor regionale samenwerking en de landen worden uitgevoerd met betrekking tot de wederzijdse erkenning van diploma's, hetgeen moet resulteren in meer regionale mobiliteit en efficiëntere arbeidsmarkten.

Verdere **marktintegratie** is een andere prioriteit voor de regio. De Midden-Europese Vrijhandelszone (CEFTA) heeft ervoor gezorgd dat tarieven en quota voor landbouw- en industriële producten zijn geschrapt. De beperkte handelsstromen binnen de regio zijn grotendeels het gevolg van niet-concurrentiekrachtige bedrijven. Landen hebben specifieke concurrentiekrachtmaatregelen vastgesteld in de economische hervormingsprogramma's die zij in januari 2015 bij de Europese Commissie hebben ingediend. Evenzo is het belangrijk om de juiste mix van stimulansen voor het bedrijfsleven tot stand te brengen, waarbij schadelijke belastingconcurrentie wordt vermeden. De Commissie zal een vergelijkend onderzoek naar stimulansen voor het bedrijfsleven uitvoeren.

Op het vlak van **ict en elektronische communicatie** moet de digitale interne markt van de EU worden beschouwd als een model voor de uitbreidingslanden om te zorgen voor betere toegang voor consumenten en bedrijven tot digitale goederen en diensten, om de juiste omstandigheden en een gelijk speelveld tot stand te brengen, hetgeen de bloei van digitale netwerken en innovatieve diensten moet bevorderen, en om het groeipotentieel van de digitale economie te maximaliseren. In het kader van het e-SEE initiatief is er op dit vlak reeds een concrete samenwerking tot stand gekomen tussen de Raad voor regionale samenwerking en de landen, onder meer met betrekking tot roaming zonder toeslag in de Westelijke Balkan.

De Commissie staat volledig achter de werkzaamheden van het Zuidoost-Europees Samenwerkingsproces en de Raad voor regionale samenwerking. Zij steunt dus ook de regionale 2020-strategie die de nadruk legt op het bevorderen van de economische samenwerking en de ontwikkeling in de regio. De Commissie is ingenomen met de intensivering van de werkzaamheden van het initiatief "de Zes van de Westelijke Balkan", dat ook de focus op connectiviteit in het kader van het proces van Berlijn heeft ondersteund.

De Commissie zal steun blijven verlenen aan de werkzaamheden op deze terreinen en in overleg met de landen op de Westelijke Balkan nagaan op welke nieuwe terreinen samenwerking tot stand kan komen. Hierbij kan ook gebruik worden gemaakt van de beste praktijken van de EU voor de regionale vaststelling van prioriteiten, zoals de strategie voor slimme specialisatie, waarmee verdere investeringen in onderzoek en innovatie en beroepsopleiding en -opleiding kunnen worden bevorderd.

b) Goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking

Goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking zijn essentiële onderdelen van zowel het stabilisatie- en associatieproces als het uitbreidingsproces, die nog steeds de drijvende krachten zijn achter de transformatie en de stabiliteit verankeren in de landen van Zuidoost-Europa die tot de EU willen toetreden. De contacten en samenwerking op bilateraal en regionaal niveau zijn geïntensiveerd, ook op gevoelige terreinen zoals oorlogsmisdrijven, terugkeer van vluchtelingen, georganiseerde misdaad en politiecoöperatie. Goede nabuurschapsbetrekkingen worden ook nog steeds versterkt via verschillende initiatieven voor regionale samenwerking. Er vonden ook steeds meer regionale contacten plaats op het niveau van zowel de eerste ministers als de vakministers. Deze initiatieven moeten elkaar aanvullen, inclusief zijn en in de regio geworteld. In augustus zijn grensovereenkomsten gesloten tussen Montenegro en Bosnië en Herzegovina, en Montenegro en Kosovo. De regionale samenwerking op het vlak van milieuvraagstukken moet worden voortgezet, met bijzondere aandacht voor overstromingspreventie en watervraagstukken (grensoverschrijdende stroomgebieden), luchtverontreiniging en natuurbescherming (grensoverschrijdende beschermde gebieden).

Tegelijkertijd zijn verdere inspanningen noodzakelijk om een oplossing tot stand te brengen voor de **bilaterale geschillen** tussen de uitbreidingslanden onderling en met de huidige EU-lidstaten. Er zijn nog veel onopgeloste kwesties die de bilaterale betrekkingen in de regio vertroebelen, met name de kwesties die voortvloeien uit het uiteenvallen van het voormalige Joegoslavië, zoals interetnische geschillen en geschillen betreffende status, de situatie van minderheden, de verantwoording voor oorlogsmisdaden, ontheemden, vermiste personen en grensafbakening. Verzoening en verantwoordelijk politiek leiderschap zijn essentieel om stabiliteit te bevorderen en in Zuidoost-Europa een klimaat tot stand te brengen dat het mogelijk maakt de problemen van het verleden te overwinnen en daardoor het risico zo klein mogelijk te maken dat onopgeloste bilaterale problemen als politiek middel worden ingezet. In de regio moet meer steun worden uitgetrokken voor de verzoeningsinspanningen, zoals het initiatief voor waarheidsvinding en verzoening van Commissie voor Verzoening (RECOM).

Bilaterale problemen moeten door de betrokken partijen zo spoedig mogelijk worden aangepakt en mogen niet leiden tot vertraging van het toetredingsproces, dat gebaseerd moet zijn op vastgelegde voorwaarden. De Commissie roept de partijen op al het mogelijke te doen om uitstaande geschillen op te lossen conform de gebruikelijke beginselen en methoden, waar nodig door een beroep te doen op het Internationaal Gerechtshof of andere bestaande of ad hoc opgerichte instanties voor geschillenbeslechting. Het positieve klimaat waarin de topconferentie in Wenen in augustus is verlopen - toen de leiders van de landen op de Westelijke Balkan een overeenkomst hebben ondertekend waarbij zij zich ertoe verbonden elkaar niet te belemmeren op de weg naar het EU-lidmaatschap en een beroep te doen op internationale arbitrage telkens wanneer bilaterale vraagstukken niet door de betrokken partijen kunnen worden opgelost - is een welkome stap, waarop moeten worden voortgebouwd.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt op het vlak van de normalisering tussen Servië en Kosovo, waarbij in augustus verdere baanbrekende overeenkomsten zijn gesloten. Dit proces moet worden opgevolgd en alle overeenkomsten (met inbegrip van de overeenkomst van Brussel³) moeten worden uitgevoerd. De EU heeft de vereiste van normalisering van de betrekkingen opgenomen in het kader voor toetredingsonderhandelingen met Servië en in de stabilisatie- en associatieovereenkomst met Kosovo. Wat de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië betreft, blijven goede nabuurschapsbetrekkingen van wezenlijk belang, wat mede inhoudt dat er onder auspiciën van de VN via onderhandelingen een wederzijds aanvaardbare oplossing van de naamkwestie tot stand moet komen. Hiernaar moet zonder verder uitstel worden gestreefd.

Alle betrokken landen kunnen blijven rekenen op de politieke steun van de Commissie om bilaterale geschillen zo spoedig mogelijk bij te leggen, waarbij de Commissie de inspanningen in andere fora om oplossingen tot stand te brengen, actief zal blijven ondersteunen.

Het verheugt de Commissie dat **Turkije** de hervatting ondersteunt van de door de VN geleide onderhandelingen op Cyprus. Belangrijk is nu dat zo spoedig mogelijk vooruitgang wordt geboekt in deze gesprekken. In aansluiting op de standpunten die de Raad en de Commissie de afgelopen jaren herhaaldelijk hebben geuit, dient Turkije dringend te voldoen aan zijn verplichting om het aanvullend protocol volledig uit te voeren en dient het met spoed te werken aan de normalisering van de betrekkingen met de Republiek Cyprus. Dit kan een aanzienlijke nieuwe impuls aan het toetredingsproces geven. De Commissie dringt er tevens op aan dat elke soort bedreiging, bron van wrijving of maatregel die afbreuk kan doen aan de betrekkingen van goed nabuurschap of de vreedzame regeling van geschillen kan bemoeilijken, wordt vermeden. De Commissie wijst nadrukkelijk op alle soevereine rechten van de EU-lidstaten, waaronder het recht op het sluiten van bilaterale overeenkomsten en het zoeken naar en exploiteren van hun natuurlijke hulpbronnen, overeenkomstig het EU-acquis en het internationaal recht, met inbegrip van het VN-verdrag inzake het recht van de zee.

IV. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op basis van de bovenstaande analyse en de beoordelingen in de als bijlage opgenomen samenvattingen over de afzonderlijke landen komt de Commissie tot de volgende **conclusies** en **aanbevelingen**:

I

- 1.** Het uitbreidingsbeleid van de EU is een investering in **vrede, veiligheid en stabiliteit** in Europa. Hiermee komen meer economische kansen tot stand en wordt gezorgd voor

³ April 2013: "Eerste akkoord over de beginselen met het oog op de normalisering van de betrekkingen".

handelsbevordering, hetgeen in het voordeel is van zowel de EU als de landen die willen toetreden.

2. De uitbreidingslanden moeten voldoen aan duidelijk afgebakende criteria om te kunnen toetreden tot de EU. Een rigoureuus toetredingsproces, gebaseerd op strenge maar billijke **voorwaarden en het beginsel van de eigen verdiensten**, is essentieel voor de geloofwaardigheid van het uitbreidingsbeleid, om de uitbreidingslanden aan te sporen vergaande hervormingen door te voeren en om de steun van de EU-burgers voor de uitbreiding te behouden.
3. De uitdagingen waarmee de uitbreidingslanden worden geconfronteerd, zijn van zodanige aard dat geen enkel land klaar zal zijn voor toetreding tot de EU tijdens het mandaat van de huidige Commissie. Hieruit blijkt hoe noodzakelijk het is in het toetredingsproces opnieuw de nadruk te leggen op het beginsel van "**eerst de basis**". Deze benadering vormt **de ruggengraat van het uitbreidingsbeleid** in het kader van het mandaat van deze Commissie.
4. Bijgevolg zal de Commissie zich blijven inspannen om ervoor te zorgen dat landen voorrang blijven geven aan hervormingen op de belangrijke terreinen van de **rechtsstaat**, met inbegrip van justitiële hervormingen en de bestrijding van georganiseerde misdaad en corruptie, **grondrechten**, inclusief vrijheid van meningsuiting en bestrijding van discriminatie, in het bijzonder discriminatie ten aanzien van de gemeenschap van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuelen en de Roma, en de werking van democratische instellingen met inbegrip van **hervorming van het openbaar bestuur**. Voorts zal zij zich inzetten voor bevordering van **economische ontwikkeling** en de versterking van het concurrentievermogen.
5. De fundamentele vraagstukken zijn **nauw met elkaar verweven en versterken elkaar wederzijds**. De versterking van de rechtsstaat verhoogt de rechtszekerheid, bevordert en beschermt investeringen en draagt in aanzienlijke mate bij tot de ondersteuning van de economische ontwikkeling en het concurrentievermogen. Het is dan ook absoluut zaak dat het uitbreidingsproces deze synergie-effecten bevordert om grotere stimulansen te geven aan de economische hervormingen opdat landen die willen toetreden tot de Unie reeds voor hun toetreding de voordelen kunnen genieten van een goed werkende markteconomie met een robuuste rechtsstaat en aldus bijdragen tot de goede werking van de gehele Unie.
6. De Westelijke Balkan en Turkije staan onder grote druk vanwege de **vluchtelingencrisis**, waarbij met name Turkije een cruciale rol vervult bij het verstrekken van humanitaire steun aan vluchtelingen. Meer samenwerking met de ruimere regio is dringend nodig om dit fenomeen aan te pakken, om de mensen die bescherming behoeven te identificeren, bijstand te verlenen, de buitengrenzen van de EU te beveiligen en de criminele netwerken te ontmantelen die zich bezighouden met migrantensmokkel. De EU verleent hiertoe aanzienlijke steun. Voorts heeft de Commissie voorgesteld dat alle uitbreidingslanden op de EU-lijst van veilige derde landen van herkomst worden geplaatst.
7. Het duidelijke perspectief op EU-lidmaatschap voor de Westelijke Balkan is een cruciale stabiliserende factor in een regio waar de inspanningen moeten worden voortgezet om komaf te maken met de erfenis van het verleden en de verzoening te bevorderen. **Goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking** zijn essentiële onderdelen van het stabilisatie- en associatieproces en in het afgelopen jaar is op dit vlak goede vooruitgang geboekt.

8. De Commissie geeft krachtige steun aan de **connectiviteitsagenda**. Op de topconferentie van Wenen in augustus is op dit punt ook belangrijke vooruitgang geboekt. Er is een overeenkomst bereikt over het kernnetwerk en de belangrijkste vervoers- en energie-infrastructuurprojecten zullen nu worden uitgevoerd. De Commissie zal dit proces blijven ondersteunen, onder meer met aanzienlijke financiering voor het Instrument voor pretoetredingssteun.
9. De Commissie heeft een **overkoepelende middellangetermijnstrategie uitgetekend voor het EU-uitbreidingsbeleid**. De Commissie is voornemens jaarlijkse mededelingen te blijven uitbrengen om na te gaan welke vooruitgang is geboekt, conclusies te trekken, aanbevelingen op te stellen over thematische of landspecifieke vraagstukken en in voorkomend geval aanpassingen voor te stellen aan de overkoepelende strategie.
10. Bij wijze van proef hanteert de Commissie voor een aantal cruciale hervormingen een nieuwe, aangescherpte aanpak bij haar beoordelingen in haar **jaarlijkse landenverslagen**. Ter aanvulling op de verslaglegging over de geboekte vooruitgang wordt veel meer nadruk gelegd op de daadwerkelijke stand van de voorbereidingen om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen en krijgen de uitbreidingslanden duidelijkere richtsnoeren over hoe zij de hervormingen moeten aanpakken. Deze benadering zal leiden tot meer transparantie en ervoor zorgen dat alle belanghebbende partijen - met inbegrip van de maatschappelijke organisaties, voor wie een gunstiger klimaat tot stand moet komen - nauwgezet controle kunnen uitoefenen op het hervormingsproces. De meer gestroomlijnde beoordelingen moeten er ook toe bijdragen dat de landen onderling beter kunnen worden vergeleken.

II

11. **Montenegro:** Er is vooruitgang geboekt op het vlak van de toetredingsonderhandelingen met Montenegro. Het wetgevingskader voor de rechtsstaat is verbeterd en nieuwe instellingen worden opgericht. Voor het gehele onderhandelingsproces is het nu essentieel dat resultaten worden geboekt met de volledige rechtsorde van Montenegro, in het bijzonder om een staat van dienst op te bouwen op het vlak van de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad. Met tastbare resultaten aangetoonde vooruitgang op het gebied van de tussentijdse criteria over de hoofdstukken betreffende de rechtsstaat en de vastgestelde tekortkomingen, zal gevolgen hebben voor het tempo van de toetredingsonderhandelingen in hun totaliteit. Alle politieke partijen moeten blijk geven van verantwoordelijkheid en opnieuw een constructieve dialoog met elkaar aangaan, met het parlement als belangrijkste forum voor het voeren van een politiek debat. Voorts moet Montenegro erop toezien dat de nieuwe kieswetgeving volledig wordt uitgevoerd. Montenegro moet ook zijn overheidsschuld verminderen en zijn concurrentievermogen voor industrie- en landbouwproducten verbeteren.
12. **Servië:** Servië heeft belangrijke stappen gezet die ertoe moeten leiden dat de eerste hoofdstukken voor de toetredingsonderhandelingen worden geopend. Servië heeft ook alomvattende actieplannen met betrekking tot de rechtsstaat afgerond. Voorts heeft Servië een aantal essentiële overeenkomsten gesloten met Kosovo die een belangrijke mijlpaal vormen in het normaliseringsproces. De op deze beide terreinen geboekte duurzame vooruitgang zal met name beslissend zijn voor het tempo van de onderhandelingen in hun totaliteit. De Commissie kijkt uit naar de opening dit jaar van de eerste onderhandelingshoofdstukken op een intergouvernementele conferentie. Op het vlak van de rechtsstaat blijven justitiële hervormingen en de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad essentieel. Het proces van de economische

hervormingen moet worden voortgezet met bijzondere aandacht voor de herstructurering van overheidsbedrijven en openbare nutsbedrijven. De steeds grotere constructieve en leidende rol van Servië in de regio is van wezenlijk belang voor de verbetering van de banden met de buurlanden en de stabiliteit. Servië is ernstig getroffen door de vluchtelingen crisis en heeft sinds begin dit jaar te maken met een toestroom van meer dan tweehonderdduizend burgers uit derde landen op doorreis naar de EU.

13. **Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië:** Het toetredingsproces met de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië zit nog steeds in het slop. Met de onthullingen in het kader van het afluisterschandaal zijn de eerdere ernstige zorgen bevestigd die de Commissie en andere partijen zich maakten over de politieke inmenging in de rechterlijke macht en de media, met als gevolg een toenemende politisering van zowel de overheidsinstellingen als het verloop van de verkiezingen. Tegelijkertijd heeft de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië zich - in verhouding tot de fase van het toetredingsproces waarin het land zich bevindt - al in grote mate afgestemd op de Europese wet- en regelgeving. De politieke actoren moeten zich nu volledig concentreren op de uitvoering van de dringende prioriteiten voor hervorming van de Commissie en de politieke crisis te boven te komen. De begroting moet meer toegespitst worden op groei en werkgelegenheid, waarbij ook het algehele ontwerp, de transparantie en de uitvoering van de begroting moeten worden verbeterd. Er moeten absoluut beslissende stappen worden gezet in de richting van een oplossing voor de naamkwesitie. De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië is ernstig getroffen door de vluchtelingen crisis en heeft sinds begin dit jaar te maken met een toestroom van meer dan tweehonderdduizend burgers uit derde landen op doorreis naar de EU.

Rekening houdende met de vooruitgang die tot nu toe is geboekt bij de uitvoering van het politieke akkoord van juni/juli, is de Commissie bereid haar aanbeveling uit te breiden tot het openen van toetredingsonderhandelingen met de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië.

Voorwaarde hiervoor is evenwel dat de uitvoering van het politieke akkoord van juni/juli wordt voortgezet en dat aanzienlijke vooruitgang wordt geboekt bij de uitvoering van dringende prioriteiten voor hervorming. Deze kwestie zal na de verkiezingen opnieuw aan de orde komen.

14. **Albanië:** Albanië heeft gestaag vooruitgang geboekt bij de aanpak van de belangrijkste prioriteiten voor de opening van de toetredingsonderhandelingen, in het bijzonder met betrekking tot de hervorming van het openbaar bestuur en de voorbereidingen voor een grondige hervorming van het rechtsstelsel. Het aannemen van het pakket justitiële hervormingen is nu noodzakelijk alsook verdere vooruitgang om een solide staat van dienst op te bouwen op het vlak van proactieve onderzoeken, vervolgingen en definitieve veroordelingen op alle niveaus in de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad. Het aannemen van wetgeving om delinquenten uit het parlement te weren, zou het vertrouwen van de burgers in hun politieke vertegenwoordigers en openbare instellingen verhogen. Een constructieve partijoverschrijdende politieke dialoog moet plaatsvinden om de duurzaamheid van het hervormingsproces met het oog op integratie in de EU te kunnen garanderen. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk om de begrotingsconsolidatie te ondersteunen, het ondernemingsklimaat te verbeteren en de informele economie aan te pakken.
15. **Bosnië en Herzegovina:** In Bosnië en Herzegovina zit het hervormingsproces dat noodzakelijk is om vorderingen te blijven maken met de integratie in de EU, weer op koers. Betekenisvolle vooruitgang bij de uitvoering van de hervormingsagenda die in

juli met een politieke consensus is vastgesteld, is voor de EU noodzakelijk bij de beoordeling van een toetredingsverzoek van Bosnië en Herzegovina. Schriftelijke toezeggingen moeten nu verder worden omgezet in de vaststelling en uitvoering van de noodzakelijke hervormingen, in het bijzonder op het vlak van de rechtsstaat - onder meer in de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad - en op sociaaleconomisch vlak. Bij de aanpak van de hoge werkloosheid en de geringe arbeidsparticipatie moet het land zijn arbeidsmarkt flexibeler maken, onder meer door het verkleinen van de belastingwig. Met de gestructureerde dialoog over justitie als instrument moeten de resterende tekortkomingen in het gerechtelijk apparaat van Bosnië en Herzegovina worden aangepakt. Om het hoofd te kunnen bieden aan de uitdagingen die in het verschiep liggen op de weg naar toetreding tot de EU is het tevens noodzakelijk dat de overheidsdiensten worden versterkt, de samenwerking op alle niveaus wordt verbeterd en een doeltreffend coördinatiemechanisme voor EU-aangelegenheden wordt opgericht. De aanpassing van de stabilisatie- en associatieovereenkomst om rekening te houden met de toetreding van Kroatië tot de EU zo spoedig mogelijk worden afgerond.

16. **Kosovo:** De Commissie verheugt zich over de ondertekening van de stabilisatie- en associatieovereenkomst, die voorziet in een alomvattend kader voor nauwere politieke en economische betrekkingen tussen de EU en Kosovo. Het besluit van Kosovo om gespecialiseerde kamers bij rechtbanken in te stellen om ernstige misdaden te berechten die zijn gepleegd in het kader van het Kosovaarse conflict, is een belangrijke stap voorwaarts. Voorts heeft Kosovo essentiële overeenkomsten gesloten met Servië die een belangrijke mijlpaal vormen in het normaliseringsproces. Kosovo moet het positieve elan vasthouden, onder meer door de talrijke hervormingsuitdagingen die in het verschiep liggen, aan te gaan, in het bijzonder op het vlak van de rechtsstaat en de bestrijding van de georganiseerde misdaad en corruptie. De regering en de assemblee moeten dringend ervoor zorgen dat in talrijke onafhankelijke instellingen en regelgevende instanties onverwijld bestuursleden worden aangesteld op basis van verdiensten. De Commissie is verheugd over de vooruitgang die is geboekt bij het voldoen aan de vereisten van de visumliberalisering. Kosovo heeft enkele doeltreffende kortetermijnmaatregelen getroffen om onregelmatige migratie naar de EU te beteugelen. De assemblee moet - overeenkomstig de democratische procedures - een vrij en open debat kunnen houden over alle problemen waarmee Kosovo te kampen heeft. De belemmering van de werking van de assemblee en het gebruik van geweld voor politieke doeleinden zijn onaanvaardbaar.
17. **Turkije:** Turkije is een essentiële partner voor de Europese Unie. In het afgelopen jaar is de samenwerking tussen de EU en Turkije op essentiële terreinen van gemeenschappelijk belang verder versterkt. Turkije wordt geconfronteerd met ernstige problemen op het vlak van buitenlands beleid en veiligheid, inclusief de toenemende bedreiging die uitgaat van terrorisme. Turkije zit ook in de frontlijn bij de aanpak van een belangrijke vluchtelingen crisis en verleent aanzienlijke bijstand aan meer dan twee miljoen Syrische vluchtelingen op zijn grondgebied. Een intensievere politieke dialoog, samenwerking en partnerschap tussen de EU en Turkije zijn cruciaal. De Europese Raad verklaarde zich ingenomen met het gezamenlijke actieplan met Turkije voor vluchtelingen en migratiebeheer, als onderdeel van een alomvattende samenwerkingsagenda die gebaseerd is op gedeelde verantwoordelijkheid, wederzijdse verbintenissen en prestaties. De EU en haar lidstaten hebben zich bereid verklaard de samenwerking met Turkije te intensiveren en hun politieke en financiële inzet binnen het vastgestelde kader aanzienlijk op te voeren. Een succesvolle uitvoering zal bijdragen tot een snellere voltooiing van het stappenplan voor

visumliberalisering met alle deelnemende lidstaten, en tot de volledige toepassing van de overnameovereenkomst. In het voorjaar 2016 zal de vooruitgang worden beoordeeld. Tegen die tijd zal de Commissie het tweede uitvoeringsverslag over de visumliberalisering hebben uitgebracht.

De vooruitgang die Turkije boekt bij de tenuitvoerlegging van de hervormingen, heeft evenwel vertraging opgelopen wegens de opeenvolgende verkiezingen en de politieke confrontatie. Het optreden van de rechterlijke macht werd gekenmerkt door significante tekortkomingen. De situatie met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vereniging is blijven verslechteren. Het Koerdische vredesproces is tot stilstand gekomen. Wat betreft de afstemming op de Europese wet- en regelgeving meer in het algemeen, is Turkije op talrijke gebieden goed voorbereid. Turkije is een goed functionerende markteconomie met een gematigde groei, maar moet nog steeds macro-economische onevenwichtigheden aanpakken en verdere structurele hervormingen doorvoeren. De EU en Turkije hebben hun inspanningen opgedreven om het profiel van de gezamenlijke economische en handelsbetrekkingen te verhogen, onder meer door de beginselen van een modernisering en uitbreiding van de douane-unie te bekrachtigen en de beleidsdialoog in de energiesector te verbeteren.

De EU is bereid opnieuw het gesprek aan te gaan met Turkije over het gehele spectrum van onze gemeenschappelijke agenda. Turkije moet de hervormingen op het vlak van de rechtsstaat en de grondrechten nieuw leven inblazen. Het is absoluut noodzakelijk dat de vredesgesprekken onverwijld worden hervat. De Commissie kijkt ernaar uit na de op 1 november geplande verkiezingen met de nieuwe regering te kunnen samenwerken over deze belangrijke prioriteiten.

De Europese Raad heeft tevens besloten dat het toetredingsproces nieuw leven moet worden ingeblazen om vooruitgang te kunnen boeken met de onderhandelingen, conform het onderhandelingskader en de betreffende Raadsconclusies. De Commissie heeft de opening van hoofdstuk 17 voorgesteld en roept de Raad op vóór eind 2015 een intergouvernementele conferentie te organiseren. In december 2013 is een bijgewerkt screeningverslag voor hoofdstuk 31 ingediend. De Commissie zal de geboekte vooruitgang in andere hoofdstukken evalueren en is voornemens in het voorjaar 2016 bijgewerkte voorbereidende documenten voor de hoofdstukken 15, 23, 24 en 26 in te dienen. Zonder afbreuk te doen aan het standpunt van de lidstaten kunnen de besprekingen over al deze hoofdstukken vervolgens in de Raad van start gaan. In het bijzonder zou de hervatting van de voorbereidingen met het oog op de opening van de hoofdstukken 23 en 24 Turkije een alomvattend stappenplan bezorgen voor hervormingen op de essentiële terreinen van de rechtsstaat en de grondrechten.

In aansluiting op de standpunten die de Raad en de Commissie de afgelopen jaren herhaaldelijk hebben geuit, dient Turkije dringend te voldoen aan zijn verplichting om het aanvullend protocol volledig uit te voeren en dient het met spoed te werken aan de normalisering van de betrekkingen met de Republiek Cyprus. De Commissie verheugt zich over de hervatting van de door de VN geleide onderhandelingen op Cyprus. Belangrijk is nu dat zo spoedig mogelijk vooruitgang wordt geboekt in deze gesprekken. Het is essentieel dat Turkije zich in concrete bewoordingen verbindt en bijdraagt tot een dergelijke omvattende regeling. De EU is bereid een regeling te aanvaarden die in overeenstemming is met de beginselen waarop de Unie is gegrondvest.

V. **BIJLAGEN**

1. Samenvatting van de bevindingen van de landenverslagen
2. Veranderingen met betrekking tot de jaarlijkse landenverslagen
3. Kerncijfers

BIJLAGE 1 - SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN VAN DE LANDENVERSLAGEN

Montenegro

Wat betreft de **politieke criteria**, moet de nieuwe verkiezingswetgeving die in 2014 is aangenomen, volledig worden uitgevoerd, met inbegrip van de elektronische identificatie van kiezers. Er is geen politiek gevolg gegeven aan het vermoede misbruik van overheidsgeld voor partijpolitieke doeleinden ("affaire van de audio-opnamen").

Sommige oppositiepartijen begonnen in september met een boycot van het parlement. Buiten het parlement werd tevens een aantal protesten georganiseerd. Deze protesten hebben uiteindelijk geleid tot een confrontatie tussen politie en betogers, waarbij personen gewond raakten en materiële schade werd aangericht. De verwachting is dat alle gewelddadige incidenten en beschuldigingen van buitensporig gebruik van geweld tijdens deze gebeurtenissen terdege zullen worden onderzocht. Tegelijk moeten alle politieke partijen opnieuw gaan meewerken aan de totstandkoming van een constructieve politieke dialoog in het parlement.

Er is enige vooruitgang geboekt bij de verbetering van de samenwerking tussen de regering en de maatschappelijke organisaties, in het bijzonder op het vlak van de betrokkenheid van deze organisaties bij het toetredingsproces, waarbij het maatschappelijk middenveld een actieve rol bleef vervullen. Er moeten voorwaarden worden gecreëerd die bevorderlijk zijn voor het vrijwilligerswerk, burgerinitiatieven en maatschappelijk ondernemerschap.

Wat betreft de hervorming van het openbaar bestuur, is Montenegro redelijk voorbereid. De bereikte resultaten bij aanwerving op basis van verdiensten en het terugdringen van de politisering zijn ongelijkmatig. Deze doelstellingen moeten op alle niveaus worden nagestreefd, ook voor leidinggevende functies. Wat het beheer van de overheidsfinanciën betreft, moet Montenegro zijn boekhoudnormen in overeenstemming brengen met de internationale normen, een robuust interne-controlekader invoeren en verbeteringen tot stand brengen op het vlak van de naleving van de wetgeving.

Wat betreft het rechtsstelsel is de mate van voorbereiding redelijk. Belangrijke stappen zijn genomen om het rechtskader in overeenstemming te brengen met de Europese normen, waarbij gestreefd werd naar een grotere deskundigheid en onafhankelijkheid. De aandacht moet nu uitgaan naar de uitvoering. In 2014 was de achterstand in de behandeling van rechtszaken onvoldoende weggewerkt. De gedragscodes voor rechters en openbaar aanklagers zijn in overeenstemming met de relevante Europese en internationale normen. Een strategie voor de hervorming van het rechtsstelsel (2014-2018) en een begeleidend actieplan zijn opgezet. De volledige uitvoering van het nieuwe stelsel van aanwerving, professionele beoordeling en promotie is nu noodzakelijk.

Wat corruptiebestrijding betreft, is er in Montenegro enige mate van voorbereiding. Op het vlak van doeltreffende onderzoeken, vervolgingen en uiteindelijke veroordelingen in corruptiezaken, in het bijzonder met betrekking tot corruptie op hoog niveau, zijn evenwel slechts beperkte resultaten geboekt. Op het vlak van de strijd tegen de georganiseerde misdaad is Montenegro enigszins voorbereid. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk, in het bijzonder op het vlak van de onderzoeken naar bredere criminele netwerken en de bestrijding van het witwassen van geld.

De verdere vooruitgang van de toetredingsonderhandelingen in hun totaliteit zal ook afhangen van de resultaten die worden geboekt op het vlak van de rechtsstaat. De vooruitgang op dit vlak zal moeten worden aangetoond en beoordeeld op basis van geloofwaardige resultaten bij de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad.

Het rechtskader voor de bescherming van de mensenrechten is grotendeels in overeenstemming met de Europese normen, maar bij uitvoering blijven er zich nog steeds problemen voordoen. Montenegro is enigszins voorbereid op het vlak van vrijheid van meningsuiting. Er blijven evenwel punten van zorg. Tijdens de rapportageperiode deden er zich aanvallen tegen vertegenwoordigers van de media en tegen eigendommen voor, hoewel de aanvallen minder talrijk waren dan vorige jaren. Sommige geweldplegingen tegen de media zijn nog steeds niet opgelost, inclusief de meest ernstige zaak, de moord op een hoofdredacteur in 2004. Het ontbreken van robuuste deontologische en ethische normen, dat gepaard gaat met een gebrek aan efficiënte zelfregulering, is niet bevorderlijk voor de mediavrijheid.

Montenegro bleef een constructieve rol spelen bij de regionale samenwerking en zette belangrijke stappen bij het vinden van wederzijds aanvaardbare oplossingen voor bilaterale kwesties met buurlanden, onder meer door de ondertekening van grensovereenkomsten met Bosnië en Herzegovina en Kosovo in augustus.

Met betrekking tot de **economische criteria** is Montenegro redelijk voorbereid inzake de totstandkoming van een goed werkende markteconomie. Er is enige vooruitgang gemaakt bij het nastreven van budgettaire consolidatie en het verbeteren van het ondernemingsklimaat. In 2013 herstelde de economie van de "double dip"-recessie van 2009 en 2012. Na een geringe vertraging van de economische activiteit in 2014 heeft de economische groei zich opnieuw doorgezet, ondersteund door investeringen. De aanleg van de snelweg tussen Bar en Boljare - samen met andere investeringen in energie, transport en toerisme - is goed voor de economische groei. Met de kosten van de aanleg komt de houdbaarheid van de overheidsfinanciën evenwel in het gedrang. Montenegro moet inspanningen leveren om de overheidsschuld terug te dringen. De banken worden geconfronteerd met een aanhoudend hoog niveau van oninbare leningen, problemen van schuldinvordering en lage winstgevendheid ten gevolge van de geringe omvang van de markt, hetgeen beperkte en dure kredietvoorwaarden tot gevolg heeft. Ondanks een lichte verbetering blijft de arbeidsmarkt onvoldoende presteren met een aanhoudend hoge werkloosheid van momenteel 18%.

Montenegro is redelijk voorbereid om het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie. Wat echter industrie- en landbouwproducten betreft, heeft Montenegro nog steeds te kampen met een laag concurrentievermogen, dat verbeterd dient te worden. Er zijn nog belangrijke hervormingen nodig om de fysieke infrastructuur en het menselijke kapitaal van het land te versterken, en een voorspelbaar en ondersteunend regelgevingskader te garanderen.

Met betrekking tot het **vermogen te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap** is er voor Montenegro voor de meeste hoofdstukken van de over te nemen EU-wet- en regelgeving sprake van een redelijke mate van voorbereiding, hoewel de mate van afstemming van de wetgeving op de EU-regelgeving varieert. Wat betreft overheidsopdrachten is Montenegro in redelijke mate voorbereid. Er zijn meer inspanningen nodig om corruptie te voorkomen tijdens de aanbestedingscyclus. Op het gebied van financiële controle is de mate van voorbereiding van Montenegro eveneens redelijk, maar er zijn aanzienlijke inspanningen vereist om op alle niveaus van het openbaar bestuur en de overheidsbedrijven de interne controle van de overheidsfinanciën (PIFC) uit te voeren. Wat betreft statistiek is Montenegro enigszins voorbereid. Er zijn aanzienlijke inspanningen noodzakelijk, met name om de aanpassing van de macro-economische en bedrijfsstatistieken aan de EU-normen te garanderen.

Wat betreft onder meer milieu en klimaatverandering, verkeren de voorbereidingen van Montenegro in het beginstadium. De aanpassing aan de Europese normen en de versterking van de bestuurlijke capaciteit blijven een fundamentele uitdaging voor Montenegro.

Servië

Wat de **politieke criteria** betreft, waren de belanghebbende partijen, met inbegrip van de maatschappelijke organisaties, steeds meer betrokken bij het toetredingsproces. Hoewel de autoriteiten, de onafhankelijke regelgevende instanties en de ombudsman recentelijk meer zijn gaan samenwerken, zijn op dit punt verdere inspanningen noodzakelijk. Het gebruik van parlementaire urgentieprocedures moet worden beperkt. Er is een hervorming van de grondwet nodig voor de aanpassing aan de EU-normen op sommige gebieden.

Servië is redelijk voorbereid op het gebied van de hervorming van het openbare bestuur. Er is goede vooruitgang geboekt met de goedkeuring van een omvattend actieplan. Servië moet zich blijven inzetten en de hervormingsdoelstellingen ten uitvoer leggen. Een sterke politieke wil blijft essentieel om het openbare bestuur te professionaliseren en te depolitiseren en om de procedures voor aanwerving en ontslag transparanter te maken, met name voor hogere bestuursfuncties.

Wat het gerechtelijke systeem betreft, is er enige mate van voorbereiding. Er werden in mei nieuwe evaluatieregels voor rechters en aanklagers goedgekeurd. De meeste voorzitters van rechtbanken zijn thans op permanente basis benoemd. Er zijn verdere stappen nodig op politieke beïnvloeding tegen te gaan. De kwaliteit en de doeltreffendheid van het gerecht en de toegang tot justitie worden gehinderd door een ongelijke verdeling van de werklast, een belastende achterstand in het behandelen van dossiers, en het ontbreken van gratis rechtsbijstand.

Servië is enigszins voorbereid op het vlak van het voorkomen en bestrijden van corruptie, die een wijdverbreid probleem blijft vormen. De inspanningen op het vlak van corruptiebestrijding hebben nog geen significante resultaten opgeleverd. De institutionele structuur is momenteel nog geen geloofwaardig afschrikmiddel. Op het vlak van doeltreffende onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen in corruptiezaken, ook op hoog niveau, moeten tastbare resultaten worden geboekt.

Servië is enigszins voorbereid op het vlak van de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Nieuwe laboratoria voor dna- en drugsonderzoek zijn operationeel. Servië is actief betrokken bij internationale en regionale samenwerking. Servië heeft strategieën goedgekeurd voor de strijd tegen witwassen en terrorismefinanciering, alsook een strategie voor financieel onderzoek, maar er ontbreekt nog steeds een omvattende strategie voor de bestrijding van de georganiseerde misdaad op zijn grondgebied. In de strijd tegen de georganiseerde misdaad moeten geloofwaardige resultaten worden geboekt.

Het wettelijke en institutionele kader voor de naleving van de grondrechten is voorhanden. De uitvoering moet in het hele land consequent worden toegepast, inclusief met betrekking tot de bescherming van minderheden. Er dienen grotere inspanningen te worden gedaan om de volledige uitoefening van de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting te garanderen; op dit vlak is er in Servië sprake van enige mate van voorbereiding. Verdere niet-aflatende spanningen zijn nodig om de situatie van zigeuners, vluchtelingen en ontheemden te verbeteren. De autoriteiten hebben verder stappen gezet om lesbische, homoseksuele, biseksuele, transseksuele en interseksuele personen beter te beschermen. In Belgrado kon opnieuw een pride parade plaatsvinden. Toch dient er nog steeds een grotere cultuur van respect voor dergelijke personen te ontstaan.

Servië heeft constructief deelgenomen aan regionale initiatieven en heeft gewerkt aan een verbetering van zijn bilaterale betrekkingen in een geest van verzoening en goede nabuurschapsrelaties. De aanwezigheid van de eerste minister op de herdenking van de volkenmoord van Srebrenica in juli was een positief signaal.

Wat betreft de **normalisering van de betrekkingen met Kosovo**, heeft Servië zich verder geëngageerd voor de tenuitvoerlegging van het eerste akkoord van april 2013 over de

beginselen die aan een normalisering van de betrekkingen ten grondslag liggen, en van andere overeenkomsten van de door de EU gefaciliteerde dialoog. In augustus werd de laatste hand gelegd aan essentiële overeenkomsten over energie, telecommunicatie, de oprichting van de vereniging of gemeenschap van gemeenten met een Servische meerderheid en de brug van Mitrovica. De dialoog heeft verder concrete resultaten geboekt op het gebied van justitie, de integratie van civiele bescherming, de verzekering van voertuigen, de inning van douanerechten en geïntegreerd grensbeheer. Er waren ook constructieve discussies met het oog op betere samenwerking voor de aanpak van de migratiestromen uit Kosovo. De gezette stappen betekenden een nieuwe impuls voor de normalisering van de betrekkingen en zouden een positief en concreet effect moeten hebben op het leven van alledag van de burgers van zowel Kosovo als Servië.

Met betrekking tot de **economische criteria** is Servië redelijk voorbereid op weg naar een goed werkende markteconomie. Er is goede vooruitgang geboekt om een aantal zwakke punten van het beleid aan te pakken en het positieve elan voor meer structurele hervormingen moet worden aangehouden. De economie van Servië herstelt momenteel van een recessie. Dankzij significante consolideringsmaatregelen en een betere belastinginning is het begrotingstekort sterk teruggedrongen. Budgettaire consolidatie moet duurzaam worden ondersteund met de uitvoering van de hervormingen zoals gepland. De inflatie blijft erg laag, waardoor de centrale bank haar rentevoeten kan verlagen. De werkloosheid is erg hoog, maar is toch onder de 20% gezakt. Er is vooruitgang geboekt met de herstructurering van overheidsbedrijven en de belangrijkste nutsbedrijven, maar hierin moet nog verder worden gegaan. De particuliere sector is onderontwikkeld en wordt gehinderd door zwakke punten in de rechtsstaat en moeilijke toegang tot financiering. Het proces van de economische hervormingen moet worden voortgezet met bijzondere aandacht voor de herstructurering van overheidsbedrijven en openbare nutsbedrijven.

Servië is redelijk voorbereid om het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie. Het onderwijssysteem is inefficiënt gebleven, de fysieke infrastructuur bleef onderontwikkeld en de informele sector en overheidssteun blijven een groot belang hebben. Servië moet de kwaliteit van zijn onderwijsstelsel verbeteren en het richten op de behoeften van de arbeidsmarkt, particuliere investeringen stimuleren en de tenuitvoerlegging van de openbare-infrastructuurprojecten versnellen. Servië moet zijn parafiscale heffingen beter reguleren en een transparant kader scheppen voor staatssteun aan de particuliere sector, waarbij deze steun op doeltreffende en horizontale doelstellingen wordt gericht, zoals steun aan kleine en middelgrote ondernemingen en aan onderzoek en ontwikkeling.

Met betrekking tot **het vermogen te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap** is Servië zijn wetgeving blijven afstemmen op de Europese wet- en regelgeving. Om het tempo van de hervormingen te handhaven zullen adequate financiële en menselijke hulpbronnen en degelijke strategische kaders van cruciaal belang zijn. De Servische wetgeving is thans grotendeels op één lijn gebracht met de Europese op gebieden als intellectuele eigendom, anti-trust en fusies, en monetair beleid. Servië heeft een nationaal onderzoekscomité ingesteld waarin de nationale autoriteiten, donoren en internationale financiële instellingen zijn vertegenwoordigd, om het investeringsbeleid van Servië in sleutelsectoren van de éne projectcyclus (energie, vervoer, milieu en bedrijfsgerelateerde infrastructuur) te coördineren; dit is een voorbeeld voor de hele regio. Op het gebied van overheidsopdrachten, statistiek en financiële controle is de mate van voorbereiding van Servië redelijk. Servië moet in de aanloop van de toetreding zijn buitenlands en veiligheidsbeleid geleidelijk aanpassen aan het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Europese Unie.

De gemengde migratiestromen zijn aanzienlijk toegenomen, hetgeen een zware belasting betekent voor het Servische asiel- en migratiekader. Servië heeft een grote inspanning geleverd om te verzekeren dat aan onderdanen van derde landen die door Servië reizen, onderdak en humanitaire hulp worden verschaft, met EU-steun en de steun van anderen. Tegelijk moet Servië zich verder blijven inspannen om de stijging van onterechte asielaanvragen van Servische onderdanen in de EU en de Schengenlanden aan te pakken, met het oog op de vrijwaring van het visumvrije stelsel.

Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië

Wat de **politieke criteria** betreft, werden de ernstige problemen die in de vorige jaren werden gerapporteerd, nog geaccentueerd door de grootste politieke crisis in het land sinds 2001, met afgeluisterde gesprekken (waarbij kennelijk hoge regeringsambtenaren betrokken zijn), inbreuken op de grondrechten, inmenging in de onafhankelijkheid van het gerecht, de vrijheid van de media en de verkiezingen, alsook politisering en corruptie. In vroegere voortgangsverslagen werd reeds bezorgdheid geuit over alle deze kwesties. Het failliet van de politieke dialoog en de problemen om tot consensus te komen over de diverse problemen wijzen eens te meer op de politieke verdeeldheid in het land.

Gebaseerd op een overeenkomst die in juni/juli tot stand is gekomen met de hulp van de Commissaris en drie leden van het Europees Parlement, keerden de leden van de belangrijkste oppositiepartij op 1 september terug naar het parlement dat zij meer dan een jaar hadden geboycot. Deze boycot heeft de toezichtsfunctie van de instelling over de uitvoerende macht ernstig belemmerd. Ook andere sleutelorganen hebben geen doeltreffend toezicht kunnen uitoefenen. Thans zijn de werkzaamheden begonnen om het politieke akkoord ten uitvoer te leggen. De uitvoering moet worden voortgezet en er moet nog veel meer werk worden gemaakt van de "dringende prioriteiten voor hervorming"⁴ om resultaten te boeken op dit gebied en betreffende andere reeds bestaande overeengekomen hervormingsdoelstellingen.

De situatie tussen de diverse volksgroepen blijft fragiel. De herziening van de kaderovereenkomst van Ohrid, waarmee het conflict van 2001 werd beëindigd en het kader voor de betrekkingen tussen de volksgroepen werd vastgesteld, moet worden voltooid.

Na een doortastende politie-actie in een Albanese wijk van Kumanovo waarbij 18 doden vielen, riepen alle politieke leiders van het land op tot kalmte en onderstreepten zij dat dit incident niet als inter-etnisch moest worden gezien. De gebeurtenissen in Kumanovo moeten nog steeds volledig worden opgeklaard.

Maatschappelijke organisaties hebben een constructieve rol gespeeld in deze crisis door de politieke leiders ongeacht hun etnische achtergrond ter verantwoording te roepen. Tegelijk blijven deze organisaties hun bezorgdheid uitdrukken over het moeilijke klimaat waarin zij moeten werken en de beperkte bereidheid van de regering tot dialoog, alsook over publieke aanvallen door politici en de regeringsgezinde media.

Het land is redelijk voorbereid op het gebied van de hervorming van het openbare bestuur. Er is vooruitgang geboekt op een aantal gebieden. De bezorgdheid over de politisering werd echter verder gevoed door de inhoud van de afgeluisterde gesprekken en de aanwervingen op basis van verdiensten blijven ondermijnd. Het vertrouwen van de bevolking in het goede functioneren van de instellingen is verder afgebrokkeld. Er werd een aantal stappen gezet

⁴ De "dringende prioriteiten voor hervorming": http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_urgent_reform_priorities.pdf. De aanbevelingen van de deskundigengroep op hoog niveau: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

voor de hervorming van het beheer van de overheidsfinanciën, maar een budgettair kader en budgettaire transparantie op middellange termijn moeten nog steeds worden ingevoerd en verbeterd.

Wat het gerechtelijke systeem betreft, is het land enigszins voorbereid. Sinds 2014 is de situatie aan het achteruitgaan omdat de verwezenlijkingen van het hervormingsproces van de afgelopen tien jaar ernstig worden ondermijnd door feitelijke en mogelijke politieke inmenging in de rechtsgang. Aanwijzingen van misdrijven en inbreuken die uit de afgeluisterde gesprekken zijn gebleken, moeten nog steeds volledig worden onderzocht. De autoriteiten moeten nu hun daadwerkelijke politieke wil aantonen om de volledige onafhankelijkheid van het gerecht te garanderen, met inbegrip van de pas benoemde speciale procureur, voor een ongehinderd onderzoek van de afgeluisterde gesprekken en de inhoud ervan.

Wat de strijd tegen corruptie aangaat, is enige mate van voorbereiding bereikt. De wetgevende en institutionele verwezenlijkingen werden evenwel overschaduwed door een gebrek aan politieke wil en door politieke inmenging in de werkzaamheden van de relevante organen, vooral in ophefmakende zaken. Er moeten nog steeds tastbare resultaten inzake vervolging worden geboekt, speciaal in ophefmakende corruptiezaken.

Op het vlak van de strijd tegen de organiseerde misdaad is het land enigszins voorbereid. Er moeten nog steeds voldoende capaciteit en expertise worden vastgesteld om financiële onderzoeken en inbeslagname van tegoeden op een systematische manier uit te voeren.

Het rechtskader voor de bescherming van de mensenrechten is grotendeels in overeenstemming met de Europese normen. De tenuitvoerlegging ervan blijft echter haperen, met name wat betreft de hervorming van het gevangeniswezen, de integratie van zigeuners, de rechten van kinderen en gehandicapten. Lesbische, homoseksuele, biseksuele, transseksuele en interseksuele personen blijven te lijden hebben van discriminatie en hatelijke commentaren in de media. Wat betreft de vrijheid van meningsuiting heeft het land reeds enige voorbereidingen getroffen. Bij de uitoefening van deze vrijheid rijzen echter ernstige problemen in de huidige mediacultuur en het heersende politieke klimaat en het land is op dit punt verder achteruitgegaan. De pogingen om mediaraapportage over aangelegenheden van openbaar belang te beperken, zijn zorgwekkend.

Het land onderhoudt over het algemeen goede betrekkingen met andere uitbreidingslanden en speelt een actieve rol in de regionale samenwerking. Er zijn maatregelen getroffen om de nabuurschapsbetrekkingen te verbeteren. Het dispuut over de naam van het land met Griekenland moet dringend worden opgelost.

Wat betreft de **economische criteria** is de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië goed voorbereid op het vlak van de totstandkoming van een goed werkende markteconomie. Het land profiteert van een stabiel macro-economisch klimaat, gesteund door een gezond monetair beleid, gunstige voorwaarden voor markttoegang, en een degelijk rechtsstelsel. Wat betreft het beheer van de overheidsfinanciën was er enige achteruitgang. De begrotingsdoelstellingen op de middellange termijn werden naar beneden bijgesteld, de samenstelling van de overheidsuitgaven blijft sterk gericht op overdrachten en subsidies, en de ontwikkeling van de algemene overheidsschuld, en de transparantie daarvan, blijven een punt van zorg. De begroting moet meer toegespitst worden op groei en werkgelegenheid, waarbij ook het algehele ontwerp, de transparantie en de uitvoering van de begroting moeten worden verbeterd. Een groot aantal oninbare leningen heeft de kredietverlening bemoeilijkt en verdere beleidsacties op dit punt zijn noodzakelijk. De werkloosheid bleef hoog op 28%.

De economie is redelijk voorbereid om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie het hoofd te bieden. Er is enige vooruitgang geboekt met de diversificatie van de exportstructuur ten gevolge van directe investeringen. De handelsbanden en investeringen met

de EU werden verder versterkt. Het land dient echter de inzetbaarheid van mensen, met name van jongeren, te verbeteren door het onderwijs beter te richten op de behoeften van de arbeidsmarkt, de banden tussen buitenlandse directe investeerders en de binnenlandse economie te versterken, en meer prioriteit te verlenen aan investeringen.

Met betrekking tot het **vermogen te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap** heeft het land een relatief goede mate van voorbereiding bereikt van afstemming van zijn wetgeving op de EU-regelgeving. Er moet meer aandacht worden besteed aan de bestuurlijke capaciteit en een doeltreffende tenuitvoerlegging. Op de meeste terreinen is het land redelijk voorbereid, ook op het vlak van openbare aanbestedingen, statistiek en financiële controle. Over de gehele linie zijn verdere inspanningen noodzakelijk, in het bijzonder op die enkele terreinen waar het land zich in het beginstadium van de voorbereidingen op het lidmaatschap bevindt.

De gemengde migratiestromen zijn aanzienlijk toegenomen, hetgeen een zware belasting betekent voor het asiel- en migratiekader van het land. De autoriteiten hebben maatregelen getroffen voor een veiliger doorgang van onderdanen van derde landen over het grondgebied van het land en hebben onderdak en humanitaire hulp verschaft, met EU-steun alsook de steun van anderen.

Albanië

Wat betreft de **politieke criteria**, zijn de lokale verkiezingen in juni 2015 zonder grote incidenten verlopen. De bezorgdheid over de onpartijdigheid en deskundigheid van de verkiezingsautoriteiten en de algemene politisering van het verkiezingsproces, is nog niet weggenomen. In december 2014 keurde het parlement een resolutie goed waarin de grondslag werd uitgetekend voor de regerende meerderheid en de voornaamste oppositiepartij om in een voortdurende constructieve politieke dialoog te treden. Hiermee werd een einde gesteld aan een zes maanden durende parlementaire boycot door de voornaamste oppositiepartij. Er dient echter nog meer te worden gedaan om de politieke verdeeldheid aan te pakken en te zorgen voor een meer constructieve partij-overschrijdende dialoog.

Wat betreft de hervorming van het openbaar bestuur, heeft Albanië bij de voorbereidingen een redelijke vooruitgang geboekt. Er werden omvattende hervormingsstrategieën goedgekeurd, en het nieuwe wetboek van administratieve procedures werd goedgekeurd. Er zijn echter inspanningen nodig om tot een professioneel en gedepoliteerd openbaar bestuur te komen, de financiële en bestuurlijke capaciteit van lokale besturen te vergroten en de doeltreffende tenuitvoerlegging van de wet op de openbare dienst op lokaal niveau te garanderen.

Het rechtsstelsel van Albanië bevindt zich in het beginstadium van voorbereiding. Er blijven aanzienlijke tekortkomingen bestaan in het rechtsstelsel wat betreft de onafhankelijkheid en verantwoordingsplicht van rechters en aanklagers, de afdwingbaarheid van besluiten, inter-institutionele samenwerking, en het bestuur van justitie dat traag blijft. Er werd een ad-hoc parlementair comité opgericht om een omvattende en inclusieve hervorming van justitie door te voeren. De volgende cruciale stappen omvatten de goedkeuring van de strategie voor de hervorming van het rechtsstelsel en het actieplan, gevolgd door de goedkeuring van de noodzakelijke institutionele, wetgevende en procedurele maatregelen.

Albanië heeft enige mate van voorbereiding bereikt op het vlak van de strijd tegen corruptie. Er werden een nieuwe anti-corruptiestrategie en een actieplan goedgekeurd. Corruptie is echter wijdverbreid en er zijn meer inspanningen nodig met het oog op vooruitgang om een degelijke staat van dienst op te bouwen inzake onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen op alle niveaus. Pro-actieve onderzoeken, systematische risico-analysen en inter-institutionele samenwerking moeten worden verbeterd. De onafhankelijkheid van de instellingen die

betrokken zijn bij de strijd tegen corruptie moet worden vergroot, aangezien zij kwetsbaar blijven voor politieke druk en onoorbare inmenging.

Albanië heeft enigszins voorbereidingen getroffen op het vlak van de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Albanië heeft een aantal wetshandhavingsacties ondernomen, hetgeen heeft geleid tot de vernietiging van grote cannabisplantages. Het aantal definitieve veroordelingen die uiteindelijk leiden tot de ontmanteling van criminele organisaties, blijft echter verwaarloosbaar, vergeleken met de geschatte waarde van de regionale en binnenlandse criminele markt. Financiële onderzoeken, anti-witwasmaatregelen en de inbeslagname van tegoeden blijven onderbenut. Albanië moet een degelijke staat van dienst opbouwen inzake proactieve onderzoeken, vervolgingen en definitieve veroordelingen in gevallen van georganiseerde misdaad, met inbegrip van witwassen, en moet de criminele netwerken effectief ontmantelen.

Het rechtskader voor de bescherming van de mensenrechten is grotendeels in overeenstemming met de Europese normen. De doeltreffende tenuitvoerlegging van de relevante wetgeving en strategieën blijft echter beperkt en de afdwinging van mechanismen voor de bescherming van de mensenrechten blijft onvoldoende. Wat de vrijheid van meningsuiting betreft, heeft Albanië enige mate van voorbereiding bereikt. Het klimaat is over het algemeen gunstig voor de vrijheid van meningsuiting, maar een betere toepassing van de wetgeving is noodzakelijk. De onafhankelijkheid van de regelgevende autoriteit en de openbare omroep moet verder worden versterkt. De handhaving van eigendomsrechten moet worden verzekerd en het proces van registratie van eigendommen, restitutie en compensatie is nog niet voltooid. Roma en Egyptenaren kampen met moeilijke levensvoorwaarden en worden vaak sociaal uitgesloten en gediscrimineerd. Wat anti-discriminatie betreft, moet de jurisprudentie verder worden ontwikkeld. De institutionele mechanismen voor de bescherming van kinderen blijven zwak. De justitiediensten voor minderjarigen beantwoorden niet aan internationale normen.

Albanië bleef actief deelnemen aan regionale samenwerking en onderhield betrekkingen van goede nabuurschap overeenkomstig de verbintenissen in het kader van de stabilisatie- en associatie-overeenkomst.

Met betrekking tot de **economische criteria** is Albanië redelijk voorbereid inzake de totstandkoming van een goed werkende markteconomie. Op het vlak van de verbetering van de macro-economische stabiliteit is enige vooruitgang geboekt en de groeivoorzichten zijn verbeterd. De inflatie bleef laag. Albanië kampt evenwel nog steeds met aanzienlijke problemen. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk om de begrotingsconsolidatie te ondersteunen, het ondernemingsklimaat te verbeteren en de informele economie aan te pakken. Albanië moet ook het kader voor het begrotingsbeheer verbeteren en het probleem van het hoge niveau van oninbare leningen aanpakken. De werkloosheid (17,5%) en de informele werkgelegenheid blijven hoog.

Wat betreft het vermogen om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie het hoofd te bieden, is Albanië enigszins voorbereid. Op het vlak van onderwijs, vervoer en energie-infrastructuur, is enige vooruitgang geboekt. Aanzienlijke investeringen in menselijk en fysiek kapitaal blijven evenwel noodzakelijk om de concurrentiekracht van Albanië te verbeteren. Albanië moet de kwaliteit van het hoger onderwijs verbeteren, de herstructurering van het beroepsonderwijs en -opleiding voortzetten, de nationale strategieën voor vervoer en energie goedkeuren en uitvoeren en de non-tarifaire handelsbelemmeringen verlagen, zoals de tekortkomingen op het vlak van voedselveiligheid.

Albanië heeft zijn wetgeving verder aangepast aan de vereisten van de EU op een aantal gebieden, en daarmee zijn **capaciteit om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen**, verder vergroot. Op talrijke terreinen is er in Albanië sprake van een redelijke mate

van voorbereiding, zoals op het gebied van de financiële controle, of is het land enigszins voorbereid, zoals op het vlak van overheidsopdrachten en statistiek. Albanië zal grote inspanningen moeten doen om zijn voorbereidingen tot invoering van de EU-normen op te drijven. De ontwikkeling van de netwerken voor vervoer en energie moet worden voortgezet. De bestuurlijke capaciteit en het professionalisme van de organen die zijn belast met de uitvoering van de EU-verworvenheden moeten worden versterkt en de onafhankelijkheid van de regulerende instanties moet worden gevrijwaard. Meer transparantie en verantwoordingsplicht, met name inzake een doeltreffende, efficiënte en transparante regeling voor overheidsopdrachten en het beheer van de overheidsfinanciën, blijven essentieel.

Verwacht wordt dat de Albanese autoriteiten hun inspanningen voortzetten om op te treden tegen het probleem van de kennelijk ongegronde asielverzoeken die door een toenemend aantal Albanese burgers wordt ingediend bij EU-lidstaten en met de Schengenruimte geassocieerde landen. Alle maatregelen om dit negatieve verschijnsel te bestrijden, worden aangescherpt in het kader van het monitoringmechanisme na visumliberalisering, in het bijzonder na de recente stijging die zich in de loop van de zomer heeft voorgedaan.

Bosnië en Herzegovina

Wat de **politieke criteria** betreft, werden de algemene verkiezingen van oktober 2014 correct en op een ordelijke en competitieve manier gehouden. De parlementaire vergadering van Bosnië en Herzegovina heeft haar werkzaamheden aangevat en heeft al wetgevend werk afgeleverd. Met de uitvoering van de goedgekeurde hervormingsagenda, waarin grote sociaal-economische hervormingen werden aangekondigd, werd een begin van vooruitgang geboekt. De samenwerking tussen de parlementen op het niveau van de overheid, de entiteit en het district Brčko moet nog verbeteren. Er moet nauwere samenwerking en coördinatie tot stand worden gebracht tussen alle bestuursniveaus, niet in de laatste plaats om de grote sociaal-economische problemen te kunnen aanpakken.

De grondwet van het land heeft een complexe institutionele realiteit gecreëerd die ondoeltreffend blijft en voor verschillende interpretaties vatbaar is. De grondwet blijft in strijd met het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zoals vastgesteld door het Europees Hof voor de rechten van de mens in de zaak *Sejdić-Finci*, en moet worden aangepast.

Het land bevindt zich in een beginstadium wat betreft de hervorming van het openbare bestuur, met een grote mate van politisering en slechte dienstverlening. Er is behoefte aan een nieuw strategisch kader met degelijke politieke sturing van de hervorming van het openbare bestuur in het land.

Wat het gerechtelijke systeem betreft, is er enige mate van voorbereiding. Er werd een strategie goedgekeurd voor de hervorming van het rechtsstelsel en deze dient nu te worden uitgevoerd. In september bevestigden de autoriteiten op een ministeriële vergadering in het kader van de gestructureerde dialoog hun engagement om gezamenlijk de essentiële aspecten van de hervorming van het gerecht te ontwikkelen.

Bosnië en Herzegovina heeft enige mate van voorbereiding bereikt op het vlak van de strijd tegen corruptie. Er is een nieuwe anti-corruptiestrategie met een actieplan voor de periode 2015-2019 goedgekeurd. Er is een belangrijke toename geweest in de inbeslagname van tegoeden. Corruptie blijft een wijdverspreid fenomeen en het politieke engagement ter zake heeft niet tot concrete resultaten geleid. Het wettelijke en institutionele kader blijft zwak en onvoldoende. Het gebrek aan wetshandhaving heeft een negatief effect op de burgers en de instellingen. De bestaande straffen zijn geen voldoende afschrikking tegen corruptie.

Op het vlak van de strijd tegen de georganiseerde misdaad heeft het land enige voorbereidingen getroffen. Hoewel er het afgelopen jaar een aantal succesvolle grootschalige

gezamenlijke operaties heeft plaatsgevonden, sommige met de medewerking van buurlanden, moeten de coördinatie en de samenwerking tussen alle instellingen in het land nog aanzienlijk worden verbeterd. Het aantal definitieve veroordelingen blijft laag. Financiële onderzoeken blijven onderbenut. Het gebrek aan strategische coördinatie is een hindernis voor de doeltreffende inzet van de politiediensten.

Bosnië en Herzegovina heeft te kampen met talrijke problemen inzake de mensenrechten en de bescherming van minderheden. Het wettelijke en institutionele kader voor de naleving van de mensenrechten moet aanzienlijk worden verbeterd en de goedgekeurde wetgeving moet doeltreffend ten uitvoer worden gelegd, met name wat betreft de anti-discriminatie-aspecten. Tijdens de rapportageperiode zijn de voorwaarden voor het uitoefenen van het recht op vrije meningsuiting verslechterd. Hoewel er enige mate van voorbereiding is op dit vlak en de wettelijke voorzieningen over het algemeen functioneren, is het institutionele en politieke klimaat niet van aard om volledige vrijheid van meningsuiting mogelijk te maken. Lesbische, homoseksuele, biseksuele, transseksuele en interseksuele personen blijven te lijden hebben van bedreigingen en aanvallen. Er zijn enkele stappen gedaan voor de registratie en huisvesting van zigeuners, maar inzake gezondheidszorg, onderwijs en werkgelegenheid was de actie beperkt.

Het land bleef actief deelnemen aan regionale initiatieven en heeft goede vooruitgang geboekt inzake de betrekkingen van goede nabuurschap, met inbegrip van een grensovereenkomst met Montenegro in augustus. In mei nam Bosnië en Herzegovina het voorzitterschap over van de raad van ministers van de Raad van Europa.

Wat de **economische criteria** betreft, verkeert Bosnië en Herzegovina in een vroeg stadium wat betreft de ontwikkeling van een functionerende markteconomie. Er is enige vooruitgang geboekt voor een beter ondernemingsklimaat, meer bepaald voor een eenvoudiger markttoegang en de verstrekking van bouwvergunningen. Ondanks de tegenslag na de overstromingen van 2014 bleef de economische groei aanhouden. De moeilijke situatie op de arbeidsmarkt bleef echter nagenoeg ongewijzigd, met een werkloosheidscijfer van 27,6%, en zelfs 62,7% onder jongeren. Om de hoge werkloosheid en de lage participatiecijfers aan te pakken moet het land de arbeidsmarkt versoepelen, onder meer door een verlaging van de belastingwig. De kwaliteit en de duurzaamheid van de overheidsfinanciën zijn verslechterd. Het bedrijfsklimaat bleef zwak, waardoor een grotere economische heropleving werd verhinderd. De regering moet de kwaliteit van het openbare bestuur verbeteren, meer bepaald door grotere budgettaire ruimte voor groeibevorderende kapitaalinvesteringen. Bovendien zijn concrete stappen vereist voor een beter kader voor begrotingsbeheer, het bevorderen van privatiseringen en een beter ondernemingsklimaat.

Bosnië en Herzegovina verkeert in een vroeg stadium wat betreft het vermogen om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie het hoofd te bieden. Er is enige vooruitgang inzake de liberalisering van de energiemarkten. Om het concurrentievermogen van het land te verbeteren moeten de autoriteiten echter bijzonder aandacht besteden aan de ontwikkeling van een meer strategische aanpak om tekortkomingen van het opleidings- en onderwijssysteem weg te werken. Voorts moet ook de complexe procedure voor uitvoer worden vereenvoudigd en een vervoersstrategie en energiestrategie worden ontwikkeld.

Bosnië en Herzegovina verkeert in een vroeg stadium wat betreft de aanpassing aan de **Europese normen**. Er is enige mate van voorbereiding wat openbare aanbestedingen en de interne markt betreft. Op vervoersgebied bevindt het land zich in een vroeg stadium, maar de goedkeuring in juli van het transportbeleid is een positieve stap in de richting van de deelname van het land aan de connectiviteitsagenda. Er zijn echter aanzienlijke inspanningen nodig op de meeste beleidsterreinen om het land verder op één lijn te brengen met de EU-wet- en regelgeving. Dit omvat financiële controle en statistiek, waarvoor het land in een vroeg stadium verkeert, en er zijn belangrijke inspanningen nodig om de openstaande prioriteiten

aan te pakken. In dit verband moeten de verwerking van de censusgegevens van 2013 en de openbaarmaking van de resultaten ervan worden voltooid. Er zijn ook verder volgehouden inspanningen nodig meer bepaald inzake justitie, vrijheid en veiligheid, concurrentie, industrie en kleine en middelgrote ondernemingen, landbouw, milieu en klimaatbeleid, energie, informatiemaatschappij en de media.

Kosovo

Wat betreft de **politieke criteria**, zijn door de zes maanden durende politieke impasse na de verkiezingen van juni 2014 belangrijke hervormingen op de lange baan geschoven. Aan deze impasse kwam een eind in december toen de democratische partij van Kosovo (PDK) een coalitie vormde met de democratische liga van Kosovo (MLDK) en minderheidspartijen. In augustus stemde het parlement van Kosovo voor een aantal aanpassingen van de grondwet tot oprichting van bijzondere kamers en een bijzonder openbaar ministerie, die tot taak zullen hebben gevallen van ernstige, grensoverschrijdende en internationale misdaden te vervolgen die tijdens en in de nasleep van het conflict in Kosovo zijn begaan. De regering heeft in augustus ook een aantal belangrijke overeenkomsten gesloten met Belgrado. Beide besluiten vereisten een sterk politiek engagement van de regering.

Tussen regering en oppositie is de polarisering toegenomen. Leden van de oppositie zijn betrokken geweest bij gewelddadige incidenten tegen de regering, waarbij kritiek werd geuit tegen het recente besluit inzake de bijzondere kamers, de overeenkomst inzake een dialoog met Belgrado, en de grensafbakening met Montenegro.

Ettelijke onafhankelijke instellingen en regelgevende autoriteiten zijn momenteel niet operationeel of worden negatief beïnvloed door uitgestelde benoemingen van bestuursleden. Zowel de regering als het parlement moeten dringend bestuursleden voor deze instellingen selecteren en mechanismen vaststellen voor hun verantwoordingsplicht. De benoemingen moeten gebeuren op basis van professionele kwalificaties en verdiensten, niet op grond van politieke voorkeuren. De recente benoeming van de ombudsman was in dit verband een positieve ontwikkeling.

De regering heeft meer aandacht besteed aan de hervorming van het openbare bestuur, waarvoor enige mate van voorbereiding is bereikt. Er is goede vooruitgang geboekt met het wettelijke en strategische kader. Toch blijft de voortdurende politisering van het openbare bestuur een groot punt van zorg. De verantwoordingsplicht in heel het bestuur moet worden verbeterd door degelijke controles. Overlappenden van verantwoordelijkheden tussen regeringsorganen moeten worden vermeden. Het parlementaire toezicht op de uitvoering van de begroting moet betrouwbaarder en transparanter worden. In de overheidsinstellingen moet een gezond financieel beheer worden gegarandeerd.

Het rechtsstelsel van Kosovo bevindt zich in een beginstadium van voorbereiding. Een pakket amendementen op vier belangrijke wetten werd goedgekeurd, waarmee de hervorming van het rechtsstelsel een stap dichterbij kwam. Toch blijft het gerecht kwetsbaar voor politieke inmenging. Er zijn verdere inspanningen nodig om juridische en praktische onafhankelijkheid te verzekeren, corruptie binnen het gerecht te voorkomen en te bestrijden, meer gekwalificeerd personeel aan te werven en op te leiden en in de nodige middelen te voorzien.

Wat betreft de strijd tegen corruptie, verkeert Kosovo in het beginstadium van de voorbereidingen. Er is een omvattende en strategische aanpak nodig om effectieve resultaten te verzekeren in de strijd tegen de overal aanwezige corruptie in Kosovo. Er moet een degelijke staat van dienst worden gerealiseerd inzake succesvolle vervolgingen en veroordelingen. Tot dusver hebben de zeldzame onderzoeken naar corruptie op hoog niveau niet geresulteerd in definitieve veroordelingen.

Wat betreft de strijd tegen de georganiseerde misdaad, verkeert Kosovo in het beginstadium van de voorbereidingen. Er is enige vooruitgang geboekt met inter-institutionele samenwerking en informatie-uitwisseling tussen wetshandavingsinstanties met betrekking tot lopende onderzoeken. Het aantal onderzoeken en definitieve veroordelingen blijft echter laag. Er worden zelden tegoeden in beslag genomen. De nadruk die wordt gelegd op strategieën en actieplannen, mag de aandacht niet afleiden van de noodzaak van echte resultaten om de wijd verbreide georganiseerde misdaad in Kosovo te bestrijden. Kosovo heeft zijn inspanningen voor de bestrijding van het terrorisme opgevoerd, maar er blijven problemen met radicalisering bestaan.

De goedkeuring van het mensenrechtenpakket was een versterking voor de institutionele structuur en verduidelijkt de rol van de diverse instellingen. Er is echter meer politieke aandacht nodig om een degelijke tenuitvoerlegging te garanderen en het gebrek aan middelen aan te pakken. Op het gebied van de vrijheid van meningsuiting heeft Kosovo enige mate van voorbereiding bereikt. Het wettelijke en institutionele kader blijft echter gefragmenteerd en ten dele ondoeltreffend. De openbare omroep is onderhevig aan politieke druk en beschikt niet over degelijke financiering. Geweld tegen vrouwen en de beperkte toegang van vrouwen tot eigendom betekenen een hindernis voor de volle uitoefening van de rechten van vrouwen. De bescherming van gehandicapten en van personen die tot een minderheid behoren, met name Roma, Ashkali en Egyptenaren, moet aanzienlijk worden verbeterd.

Wat betreft de **normalisering van de betrekkingen met Servië**, is Kosovo zich blijven engageren voor de tenuitvoerlegging van het eerste akkoord van april 2013 over de beginselen die aan een normalisering van de betrekkingen ten grondslag liggen, en van andere overeenkomsten van de door de EU gefaciliteerde dialoog. In augustus werd de laatste hand gelegd aan essentiële overeenkomsten over energie, telecommunicatie, de oprichting van de vereniging of gemeenschap van gemeenten met een Servische meerderheid en de brug van Mitrovicë/Mitrovica. De dialoog heeft verder concrete resultaten opgeleverd op het gebied van justitie, de integratie van civiele bescherming, de verzekering van voertuigen, de inning van douanerechten en geïntegreerd grensbeheer. Er waren ook constructieve discussies met het oog op betere samenwerking voor de aanpak van de migratiestromen uit Kosovo. De gezette stappen betekenden een nieuwe impuls voor de normalisering van de betrekkingen en zouden een positief en concreet effect moeten hebben op het leven van alledag van de burgers van zowel Kosovo als Servië.

Met betrekking tot de **economische criteria** verkeert Kosovo in het beginstadium van de voorbereidingen op weg naar een goed werkende markteconomie. Het aanhoudende handelsdeficit wijst op een zwakke productiebasis en een gebrek aan internationaal concurrentievermogen. De afhankelijkheid van overmakingen en de wijd verbreide informele economie zijn geen stimulans voor de werkgelegenheid en leiden zo tot een nog lagere arbeidsmarktparticipatie en tot hoge werkloosheid, die momenteel 35,3% bedraagt, tot zelfs 61% bij jongeren. Een ondoeltreffend openbaar bestuur en een voorlopige benadering van het begrotingsbeleid impliceren ernstige begrotingsrisico's. Kosovo moet het begrotingskader op de middellange termijn versterken, de transparantie van de openbare financiën verbeteren en de begrotingsuitgaven richten op groei. Kosovo moet ook de privatisering en de herstructurering van overheidsbedrijven versnellen en de faillissements- en insolventieprocedures verbeteren, alsook de afhankelijkheid van douanerechten verminderen door de binnenlandse belastinggrondslag te verbreden en de inning van inkomsten te moderniseren.

Kosovo verkeert in het beginstadium om het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie. Er zijn nog steeds grote inspanningen nodig om een stabiele energievoorziening te verzekeren en distributieverliezen te verminderen, het tekort aan

vaardigheden op de arbeidsmarkt aan te pakken, en buitenlandse directe investeringen en overmakingen te kanaliseren naar productieve sectoren.

Kosovo verkeert in het beginstadium wat betreft de aanpassing aan de **Europese normen**, onder meer op het gebied van overheidsopdrachten, statistiek en financiële controle. De aanpassing van de wetgeving op sommige gebieden is ver gevorderd, maar de uitvoering blijft zwak. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van overheidsopdrachten, speciaal wat betreft de handhaving van een gecentraliseerd systeem voor overheidsopdrachten, maar er blijven problemen met corruptie bestaan. Wat de financiële controle betreft, is enige vooruitgang geboekt, met name voor externe audits. Toch zijn nog aanzienlijke inspanningen nodig om binnen de overheid en in de overheidsbedrijven de interne controle van de overheidsfinanciën ten uitvoer te leggen.

Turkije

Wat de **politieke criteria** betreft, is het hervormingstempo teruggelopen, ook ten gevolge van het langdurige verkiezingsproces. De uittrekkende regering heeft zich ingespannen om het toetredingsproces tot de EU nieuw leven in te blazen. Dit herhaalde engagement werd echter teniet gedaan door de goedkeuring van belangrijke wetgeving op het gebied van de rechtsstaat, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering die inging tegen de Europese normen. Het politieke landschap blijft erg verdeeld.

De algemene verkiezingen van 7 juni kenden een recordopkomst van 84%, hetgeen een duidelijk teken is van de sterkte van de Turkse democratie waarbij alle belangrijke politieke partijen in het parlement vertegenwoordigd zijn. Toch kon tegen de grondwettelijk bepaalde uiterste datum geen regering worden gevormd en op 1 november vonden opnieuw verkiezingen plaats. Een van de tekortkomingen in het wettelijke kader voor verkiezingen, nl. de verkiezingsdrempel van 10%, moet prioritair worden aangepakt.

Tijdens de rapportageperiode is de veiligheidssituatie in Turkije zienderogen verslechterd. De autoriteiten hebben zowel in Turkije als in Irak een uitgebreide militaire en veiligheidscampagne ter bestrijding van terreur opgezet tegen de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), die op de EU-lijst van terroristische organisaties blijft staan. De regeling van het geschil met de Koerden kwam tot stilstand ondanks eerdere positieve ontwikkelingen op dit punt.

Turkije werd op 10 oktober in Ankara getroffen door de meest dodelijke terreuraanslag uit zijn moderne geschiedenis, waarbij tientallen betogers voor de vrede omkwamen die door de vakbonden en de jeugdverenigingen van de oppositiepartijen waren opgetrommeld. Het is essentieel dat deze afschuwelijke misdaad die de Turkse democratie moest treffen en destabiliseren, spoedig op een transparante manier wordt onderzocht.

Turkije is redelijk voorbereid op het gebied van de hervorming van het openbare bestuur. De openbare dienst is robuust en gericht op de gebruikers. Toch is er maar weinig animo voor een meer omvattende hervorming. Recente ontslagen en overplaatsingen in de context van wat de strijd tegen de "parallele structuur" wordt genoemd, waren een punt van zorg.

De maatschappelijke organisaties zijn actief gebleven, zij groeien in aantal en blijven betrokken bij vele aspecten van het openbare leven; toch blijven de restricties op de vrijheid van vergadering een ernstig probleem.

Wat het gerechtelijke systeem betreft, is Turkije enigszins voorbereid. De onafhankelijkheid van het gerecht en het beginsel van de scheiding der machten werden ondermijnd en rechters en aanklagers staan onder sterke politieke druk. De regeringcampagne tegen de zogenaamde "parallele structuur" binnen de staat werd actief voortgezet, soms ten koste van de

onafhankelijkheid van het gerecht. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om de onafhankelijkheid van het gerecht te herstellen en te garanderen.

Wat betreft de strijd tegen corruptie, heeft Turkije enige mate van voorbereiding bereikt om corruptie effectief te voorkomen en te bestrijden. Maar de staat van dienst van Turkije inzake corruptiebestrijding blijft onvoldoende. Corruptie blijft een wijdverspreid fenomeen. De onterechte inmenging van de uitvoerende macht in het onderzoek en de vervolging van ophefmakende corruptiezaken blijft een belangrijk punt van zorg.

Turkije heeft enige mate van voorbereiding bereikt op het vlak van de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Financiële onderzoeken blijven onderbenut. De bevrozing van tegoeden als voorzorgsmaatregel wordt zelden toegepast en de waarde van de in beslag genomen tegoeden is laag. Het ontbreken van wetgeving inzake gegevensbescherming is een hindernis voor verdere samenwerking met EU-agentschappen en lidstaten.

De grondwet van Turkije waarborgt de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden. De afgelopen jaren is de toepassing ervan aanzienlijk verbeterd. Toch blijven er nog belangrijke tekortkomingen. De handhaving van de rechten van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en van de jurisprudentie van het Europees Hof voor de rechten van de mens is niet volledig verzekerd. Er bestaat een dringende noodzaak om een omvattende kaderwet goed te keuren voor de bestrijding van discriminatie overeenkomstig Europese normen. Turkije moet ook de rechten van vrouwen, kinderen en lesbische, homoseksuele, biseksuele, transseksuele en interseksuele personen effectief garanderen en voldoende aandacht hebben voor de sociale integratie van kwetsbare groepen zoals zigeuners.

Op het gebied van de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering valt een serieuze achteruitgang op te tekenen. De wetgeving inzake interne veiligheid is in tegenspraak met de maatregelen van het actieplan van maart 2014 inzake de preventie van schendingen van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, doordat de wetshandhavingsinstanties uitgebreide discretionaire bevoegdheden krijgen zonder adequate controle. Na ettelijke jaren van vooruitgang op het gebied van de vrijheid van meningsuiting, moet de afgelopen twee jaar een serieuze achteruitgang worden aangemerkt, terwijl op dit vlak het land enigszins voorbereid is. Waar het voordien mogelijk was in een vrij klimaat te debatteren over gevoelige en controversiële kwesties, zijn de lopende en nieuw aangespannen rechtszaken tegen journalisten, schrijvers of gebruikers van sociale media een bron van grote zorg geworden. De veranderingen aan de internetwetgeving, die tegenover de Europese normen een aanzienlijke achteruitgang betekenen, gaven de regering meer macht om de inhoud van websites te blokkeren zonder een vonnis van een rechtbank en op grond van een veel te breed opgevat spectrum van gronden.

Turkije ondersteunde de hervatting van de gesprekken over de kwestie Cyprus in mei en sprak zijn steun uit voor de inspanningen van de secretaris-generaal van de VN. Het blijft van cruciaal belang dat Turkije zich in concrete bewoordingen verbindt en bijdraagt tot een dergelijke omvattende regeling. Turkije heeft echter nog steeds niet voldaan aan de verplichting om het Aanvullend Protocol bij de associatie-overeenkomst volledig en op niet-discriminerende wijze toe te passen en de belemmeringen voor het vrije verkeer van goederen, waaronder beperkingen op rechtstreekse vervoersverbindingen met Cyprus, nog niet volledig weggewerkt. Er werd geen vooruitgang geboekt met de normalisering van de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus. De conclusies inzake Turkije van de Raad (Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen) van 11 december 2006, en aangenomen door de Europese Raad op 14-15 december 2006, blijven van kracht. Daarin wordt vastgesteld

dat de onderhandelingen over acht hoofdstukken⁵ niet zullen worden geopend in verband met de restricties van Turkije ten aanzien van de Republiek Cyprus, en dat geen enkel hoofdstuk voorlopig zal worden gesloten tot de Commissie bevestigt dat Turkije het Aanvullend Protocol bij de associatie-overeenkomst volledig heeft toegepast.

Turkije moet zich ondubbelzinnig inzetten voor betrekkingen van goed nabuurschap en voor de vreedzame regeling van geschillen in overeenstemming met het Handvest van de Verenigde Naties en, indien nodig, met een beroep op het Internationaal Gerechtshof. In deze context heeft de EU nogmaals haar ernstige bezorgdheid geuit en Turkije aangemaand iedere bedreiging of actie tegen een lidstaat te vermijden, net als iedere bron van spanningen of acties die de betrekkingen van goede nabuurschap en de vreedzame oplossingen van geschillen zouden kunnen schaden.

Wat betreft de **economische criteria**, is de Turkse economie goed gevorderd en kan zij worden beschouwd als een functionerende markteconomie. De economische groei was matig. Turkije bleef te kampen hebben met externe en interne onevenwichtigheden, hetgeen aanpassingen van het monetaire en budgettaire beleid alsook een versnelling van de omvattende structurele hervormingen noodzakelijk maakt. Het grote tekort op de lopende rekening bleef bijdragen tot de kwetsbaarheid van het land voor schommelingen in de mondiale monetaire omstandigheden en de algemene houding tegenover risico's. Intern bleef de inflatie relatief hoog, hetgeen problematisch is in termen van macro-economische stabiliteit, toewijzing van middelen en herverdelingseffecten. De inflatie overschreed opnieuw het officiële doel; desondanks verlaagde de centrale bank de rentevoeten. De openbare schuld heeft een aanvaardbaar niveau bereikt, maar het structurele overheidssaldo blijft aanzienlijk negatief. De werkloosheid is licht gestegen tot een jaarlijks gemiddelde van 9,9%. Er is enige vooruitgang geboekt met de structurele hervormingen zoals de verbetering van de onderwijsdeelnamepercentages en de verdere liberalisering van de energiesector. Dergelijke hervormingen moeten versneld worden voortgezet om de markt voor goederen, diensten en arbeid beter te doen functioneren.

Turkije is goed voorbereid om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de EU het hoofd te kunnen bieden. De kwaliteit van het onderwijs en gelijke kansen in het onderwijs verdienen bijzondere aandacht. Er zijn inspanningen nodig om de transparantie van de overheidssteun te garanderen en beperkingen en uitzonderingen op het gebied van de overheidsopdrachten weg te werken.

Wat zijn **capaciteit betreft om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen**, heeft Turkije zich verder aangepast aan de EU-wet- en regelgeving, zij het aan een trager tempo, en is het op een aantal gebieden goed voorbereid. Turkije is goed gevorderd op het gebied van vennootschapsrecht, financiële diensten, trans-Europese netwerken en wetenschap en onderzoek. Het land heeft ook een goede mate van voorbereiding bereikt op het gebied van vrij verkeer van goederen, intellectuele-eigendomswetgeving, ondernemings- en industrieel beleid, de douane-unie en externe betrekkingen. Turkije blijft erg in de weer om de uitzonderlijke migratie- en asielproblematiek het hoofd te bieden. Turkije heeft een goede mate van voorbereiding bereikt op het vlak van financiële controle. Er zijn echter nog verder aanzienlijke inspanningen nodig om de interne controle van de overheidsfinanciën op alle niveaus uit te voeren. Turkije is slechts redelijk voorbereid inzake overheidsopdrachten, aangezien de aanpassing van de wetgeving nog belangrijke lacunes vertoont. Turkije is ook redelijk voorbereid op het gebied van statistiek waar nog aanzienlijke inspanningen over de hele lijn noodzakelijk zijn. Op alle gebieden moet meer aandacht worden gegeven aan de

⁵ Vrij verkeer van goederen, recht van vestiging en vrijheid van dienstverlening, financiële diensten, landbouw en plattelandsontwikkeling, visserij, vervoersbeleid, douane-unie, externe betrekkingen.

handhaving van de wetgeving en op talrijke gebieden moet nog aanzienlijke vooruitgang worden geboekt om de wetgeving aan de EU-normen aan te passen.

Tijdens het afgelopen jaar hebben de gebeurtenissen in Syrië en Irak geleid tot een verdere toevloed van **vluchtelingen en ontheemden**. Momenteel biedt Turkije onderdak aan het grootste aantal vluchtelingen ter wereld, onder wie ongeveer 2 miljoen Syriërs. Een dergelijke grote toevloed van vluchtelingen en ontheemden betekent voor Turkije een grote uitdaging, waarvoor reeds meer dan 6,7 miljard euro werden uitgegeven.

BIJLAGE 2 - VERANDERINGEN MET BETREKKING TOT DE JAARLIJKSE LANDENVERSLAGEN

I BELANGRIJKSTE VERANDERINGEN

De Commissie heeft dit jaar een aantal veranderingen doorgevoerd in de landenverslagen om de kwaliteit van de beoordelingen te verbeteren en de betrouwbaarheid van het pakket als geheel als informatiebron voor alle betrokkenen te vergroten. De nieuwe vorm van verslaglegging maakt het uitbreidingsproces ook transparanter en moet alle belanghebbenden in staat stellen de hervormingen kritisch te bekijken. Het pakket zou ook moeten worden gebruikt om de resultaten van de beleidsmatige en financiële steun beter te meten, en hiermee rekening te houden bij de prestatiebeoordeling in het kader van IPA II. Daartoe zijn de volgende veranderingen doorgevoerd in de verslagen:

- Er wordt meer aandacht besteed aan de stand van zaken, zodat duidelijker blijkt in welke mate een land klaar is om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen. De geboekte vooruitgang kan hierdoor ook beter in perspectief worden geplaatst.
- Er worden geharmoniseerde schalen voor de verslaglegging en de beoordeling gebruikt, waardoor landen op belangrijke terreinen rechtstreeks kunnen worden vergeleken. De verwachting is dat deze vergelijkbaarheid een stimulans zal zijn om de hervormingen te intensiveren.
- Er wordt duidelijker aangegeven op welke taken het land zich het komende jaar moet concentreren, zodat de volgende verslagen specifiekere kunnen worden gericht op de belangrijkste vraagstukken en op hetgeen van elk land wordt verwacht.

Eerst de basis

Bij de herziening van de aanpak met betrekking tot de jaarlijkse verslagen is ook rekening gehouden met de noodzaak om hervormingen in de juiste volgorde door te voeren. De nieuwe presentatie, die dit jaar bij wijze van proef wordt toegepast, richt zich op de actuele politieke prioriteiten en zwakke punten in de uitbreidingslanden, met name op het gebied van:

- de rechtsstaat en de grondrechten (het functioneren van het justitiële stelsel, corruptie, georganiseerde misdaad, vrijheid van meningsuiting)
- economische criteria
- hervorming van het openbaar bestuur
- drie hoofdstukken die nauw samenhangen met bovengenoemde terreinen (overheidsopdrachten, statistiek en financiële controle)

Met betrekking tot deze fundamentele vraagstukken wordt ook gewerkt aan ijkpunten waaraan hervormingen beter kunnen worden afgemeten. Dit geldt met name voor de wijze waarop de rechtsstaat wordt behandeld tijdens de toetredingsonderhandelingen, evenals de nieuwe aanpak voor de hoofdstukken 23 (Rechterlijke macht) en 24 (Justitie, vrijheid en

veiligheid). Aldus wordt voorrang gegeven aan hervormingen op deze terreinen en wordt ervoor gezorgd dat zij in een vroeg stadium van het toetredingsproces worden behandeld. De uitbreidingslanden krijgen daardoor zo veel mogelijk tijd om, vóór toetreding, een staat van dienst op te bouwen met concrete resultaten die de duurzaamheid van de hervormingen waarborgen.

Hetzelfde geldt voor economisch bestuur, waarvoor de voorstellen die de Commissie in 2014 deed, nu worden uitgevoerd. Elk land heeft een economisch hervormingsprogramma vastgesteld, dat op ministerieel niveau is besproken. In mei 2015 zijn gezamenlijke aanbevelingen vastgesteld. Deze aanpak is ook relevant voor de hervorming van het openbaar bestuur. Op basis van de door de EU en de OESO (SIGMA) uitgewerkte beginselen moet de uitvoering van de hervorming van het openbaar bestuur worden geïntensiveerd.

De Commissie zal rekening houden met de lessen die konden worden getrokken uit het proefproject dat dit jaar werd uitgevoerd en zal nagaan welke aanpassingen eventueel nog moeten worden doorgevoerd. Zij zal ook bekijken of de nieuwe aanpak in toekomstige verslagen kan worden uitgebreid naar andere terreinen. Hervormingen en aanpassingen moeten in de juiste volgorde worden doorgevoerd, rekening houdend met de beperkte bestuurlijke capaciteit van uitbreidingslanden en de noodzaak om permanent de fundamentele kwesties voorop te stellen. Op economisch vlak overweegt de Commissie de subcriteria en parameters voor de beoordeling van de twee economische criteria van Kopenhagen⁶ te verfijnen, waarbij ook rekening wordt gehouden met de verschillende problemen en specifieke situaties van de huidige uitbreidingslanden in vergelijking met de vijfde uitbreidingsronde, toen de economische subcriteria werden opgesteld.

Beoordelingsschalen

Op elk van de terreinen waarvoor de nieuwe beoordelingsschaal wordt gebruikt, worden zowel de stand van zaken als de mate van vooruitgang beoordeeld aan de hand van een schaal met vijf categorieën.

De stand van zaken wordt ingedeeld in een van de volgende vijf categorieën:

Beginstadium - Enige mate van voorbereiding - Redelijke mate van voorbereiding - Goede mate van voorbereiding - Vergevorderd

De vooruitgang gedurende de afgelopen twaalf maanden wordt ingedeeld in een van de volgende vijf categorieën:

Achteruitgang - Geen vooruitgang - Enige vooruitgang - Goede vooruitgang - Zeer goede vooruitgang

Voor elk van de terreinen waarop deze methode bij wijze van proef wordt toegepast, wordt één beoordeling gegeven voor de stand van zaken en één voor de vooruitgang. De categorie is toegekend na zorgvuldige analyse van de situatie met betrekking tot elke subrubriek voor elk terrein. De subrubrieken worden hieronder nader toegelicht. Voor elk onderdeel is met name gelet op de tenuitvoerlegging en de opbouw van een staat van dienst van concrete resultaten.

⁶ Namelijk dat de kandidaat-lidstaat moet beschikken over een goed functionerende markteconomie alsook over het vermogen om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie het hoofd te bieden.

In de eindbeoordeling wegen deze aspecten dan ook zwaarder dan de aanpassing van de wetgeving en het institutionele kader.

Betere dataverzameling

Voor de landen die in de vroege stadia verkeren van het proces met betrekking tot de fundamentele vraagstukken, is doorgaans minder informatie beschikbaar dan voor landen die verder gevorderd zijn. Om voor elk land goed te kunnen bepalen welke hervormingen nog moeten worden doorgevoerd, wil de Commissie de betrokkenheid van de landen bij de dataverzameling vergroten door systematischer gebruik te maken van bestaande mechanismen zoals TAIEX, bijvoorbeeld door vaker gerichte collegiale toetsingen uit te voeren in samenwerking met deskundigen uit de lidstaten. Ook zullen relevante fora worden gebruikt om meer gegevens te verzamelen, zoals bijeenkomsten in het kader van het stabilisatie- en associatieproces, dialogen op hoog niveau en technische besprekingen.

II RUBRIEKEN WAARVOOR DE NIEUWE BEOORDELING BIJ WIJZE VAN PROEF WORDT TOEGEPAST

➤ FUNCTIONEREN VAN HET JUSTITIËLE STELSEL

Een uitbreidingsland moet vergaande justitiële hervormingen doorvoeren om te zorgen voor een onafhankelijke en doeltreffende rechterlijke organisatie, die in staat is eerlijke processen te voeren, waarbij rechters en openbaar aanklagers op basis van verdienste worden aangesteld en bevorderd, en zij onpartijdig zijn, verantwoording afleggen en niet bloot staan aan politieke of andere druk. De justitiële hervormingsstrategie moet geloofwaardig en robuust zijn en effectief ten uitvoer worden gelegd. In de grondwet en in de wetgeving moeten waarborgen voor volledige onafhankelijkheid worden ingebouwd. Raden voor justitie en voor rechtsvervolging moeten zijn toegerust om hun rol als beheersorganen ten volle te kunnen vervullen, waarbij hun onafhankelijkheid en verantwoordingsplicht moeten worden gewaarborgd. Om de kwaliteit en de efficiëntie van justitie te bevorderen moeten onder andere buitensporige achterstanden in de behandeling van rechtszaken, langdurige procedures en inconsistentie van de rechtspraak worden aangepakt en moet ervoor worden gezorgd dat alle rechterlijke besluiten op passende wijze worden gehandhaafd. Verandering in de justitiële cultuur is noodzakelijk, met meer aandacht voor de dienstverlening aan de burger.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Strategisch kader en begroting

In welke mate is een land in staat tekortkomingen te identificeren en een samenhangende visie te ontwikkelen op de aanpak daarvan, onder meer de volgorde waarin hervormingen worden doorgevoerd? Zijn de verantwoordelijke organen en hun bevoegdheden duidelijk afgebakend? Is er een realistische begroting? Is er een mechanisme voor toezicht?

Beheer

Hoe functioneren de raden voor justitie en voor rechtsvervolging, onder andere wat betreft samenstelling en selectie (gemengd of niet, gekozen door collega's, enz.), onafhankelijkheid, mandaat, procedurele regels, verantwoordingsplicht, transparantie? Beschikken zij over voldoende financiële en personele middelen?

Onafhankelijkheid

Zijn er wettelijke waarborgen en garanties inzake onafhankelijkheid en in welke mate worden deze in de praktijk geëerbiedigd? Hoe worden zaken toegewezen aan rechters? Kunnen rechters uit hun ambt worden gezet?

Verantwoordingsplicht

Zijn er gedragscodes en opleidingen op het gebied van integriteit? Is er een systeem voor vermogensverklaringen en hoe worden deze gecontroleerd? Zijn er onafhankelijke inspectie-autoriteiten? Wordt effectief tuchtrechtelijk opgetreden indien nodig?

Professionaliteit en competenties

Welke systemen zijn er voor de werving, selectie, benoeming en beoordeling van justitiële ambtenaren? Welke mogelijkheden zijn er voor professionele ontwikkeling en opleiding?

Kwaliteit

Hoe staat het met de opleiding in verband met, het toezicht op en de evaluatie van de activiteiten, de begroting en de middelen van het gerecht, de beschikbaarheid en het gebruik van informatie- en communicatietechnologieën? Zijn er alternatieve methoden voor geschillenbeslechting? Is de jurisprudentie consistent en is deze openbaar beschikbaar?

Efficiëntie

Hoe lang duren procedures? Hoe hoog ligt het afhandelingspercentage? Is er sprake van achterstanden? Worden wetboeken van procesrecht herzien/gewijzigd? Wordt het netwerk/de structuur van rechtbanken gestroomlijnd? Is er een personeelsbeleidsstrategie? Is er voldoende ondersteunend personeel beschikbaar, enz.?

➤ **BESTRIJDING VAN CORRUPTIE**

In alle uitbreidingslanden moeten sterkere kaders worden ingesteld om corruptie effectief te voorkomen en te bestrijden. Op kwetsbare terreinen, zoals overheidsopdrachten en privatiseringen, worden nog steeds schaarse middelen onttrokken aan de nationale begrotingen als gevolg van corrupte praktijken, met negatieve gevolgen voor het ondernemings- en investeringsklimaat, dat rechtszekerheid nodig heeft om tot bloei te komen. Corruptie raakt burgers ook rechtstreeks bij de toegang tot bepaalde publieke voorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg. De financiering van politieke partijen en verkiezingscampagnes en het beheer van belangenconflicten moeten effectief worden gecontroleerd. Transparantie van de overheidsfinanciën en een solide systeem voor de toegang van het publiek tot informatie zijn preventieve instrumenten die ten volle moeten worden ingezet.

De wetshandhaving moet proactiever, beter gecoördineerd en doeltreffender zijn om ervoor te zorgen dat corruptie, ook op hoog niveau, adequaat wordt onderzocht, vervolgd en bestraft, onder meer door de inbeslagname en verbeurdverklaring van vermogensbestanddelen. Er moeten op dit vlak aantoonbaar concrete en duurzame resultaten worden geboekt. De verzameling en de toegankelijkheid van gegevens moeten worden verbeterd om de transparantie te vergroten en de uitvoering van corruptiebestrijdingsmaatregelen op te volgen.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Strategisch kader

Zijn er alomvattende strategieën en geloofwaardige actieplannen en zijn deze adequaat om de belangrijkste tekortkomingen te verhelpen? Is er voldoende budget beschikbaar? Zijn er passende mechanismen voor toezicht? Zijn er specifieke sectorale actieplannen voor kwetsbare sectoren?

Wettelijk kader

Bevat de wet heldere, alomvattende definities die in overeenstemming zijn met het VN-Verdrag tegen corruptie? Is de wetgeving afgestemd op de aanbevelingen van de Raad van Europa/GRECO? Zijn er duidelijke regels en afschrikwekkende sancties inzake de financiering van politieke partijen, belangenconflicten, vermogensverklaringen en toegang tot informatie? Is er een degelijk personeelsbeleid voor ambtenaren en overheidspersoneel en worden klokkenluiders beschermd?

Institutioneel kader - preventie

Zijn er onafhankelijke corruptiebestrijdingsorganen en autoriteiten die toezicht houden op de naleving van de preventieve regels? Beschikken zij over voldoende personeel, opleiding, budget en onafhankelijkheid? Zijn er gedragscodes? Welke rol spelen organen voor interne controle en audit? Welke bewustmakingsactiviteiten worden ontplooid?

Institutioneel kader - bestrijding

Hoe staat het met de beoordeling van het mandaat en de onafhankelijkheid van de instanties voor wetshandhaving, hun mate van specialisatie, de samenwerking tussen politie en openbaar ministerie, de toepassing van afschrikwekkende sancties, beveiliging van communicatie en databanken en de omgang met immuniteitsbepalingen?

Resultaten (staat van dienst)

Hoeveel en wat voor soort corruptieonderzoeken worden uitgevoerd? Hoeveel gevallen leiden tot vervolging en uiteindelijk veroordeling, ook in corruptiezaken op hoog niveau? In welke mate worden vermogensbestanddelen in beslag genomen? Hoe wordt omgegaan met belangenconflicten, controle van vermogensverklaringen, inbreuken op de regels inzake de financiering van politieke partijen, toegang tot informatie, enz.?

➤ BESTRIJDING VAN DE GEORGANISEERDE MISDAAD

Bestrijding van georganiseerde misdaad (en corruptie) is essentieel om te voorkomen dat criminelen het politieke, juridische en economische stelsel infiltreren. Instanties voor wetshandhaving en het openbaar ministerie moeten over doeltreffende wettelijke en onderzoeksinstrumenten beschikken om de georganiseerde misdaad adequaat te kunnen bestrijden en bestraffen en proactief onderzoek te kunnen doen. De samenwerkingscapaciteit, bijvoorbeeld voor complexe financiële onderzoeken en het bestrijden van witwassen, moet aanzienlijk worden opgevoerd. Toenemende bedreigingen zoals cybercriminaliteit of terrorisme vereisen een grotere mate van specialisatie. De inbeslagname van criminele vermogens is een cruciaal element bij de ontmanteling van criminele netwerken. Onrechtmatige verrijking moet strafbaar worden gesteld om onverklaarbare rijkdom te kunnen aanpakken. Getuigen moeten degelijk worden beschermd.

Het grensoverschrijdende karakter van vele criminele activiteiten en georganiseerde criminele groepen vereist een versterkte regionale en internationale samenwerking, met een betere

respons op verzoeken van de lidstaten voor politieke en justitiële samenwerking. De operationele samenwerking met de desbetreffende Europese agentschappen, in het bijzonder Europol, Eurojust en Frontex, moet ook worden geïntensiveerd.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Strategisch kader

Bestaat er een alomvattende en geloofwaardige strategie die op basis van een risicoanalyse is afgestemd op de situatie van de georganiseerde misdaad? Zijn er andere strategieën inzake specifieke vormen van misdaad of financieel onderzoek?

Wettelijk kader

Is er een adequaat wetboek van strafvordering en is het strafrecht in overeenstemming met de Europese wet- en regelgeving (smokkel, drugs, cybercriminaliteit, kinderpornografie)?

Institutioneel kader

Hoe staat het met het aantal politieagenten, hun opleiding en professionaliteit, de specialisatie van de instanties voor wetshandhaving, waaronder het openbaar ministerie, internationale samenwerking, de dienst die vermogensbestanddelen terugvordert en beheert, systemen voor getuigenbescherming en mechanismen voor toezicht op de politie?

Operationele capaciteit (staat van dienst)

Hoeveel en wat voor soort onderzoeken worden uitgevoerd en hoeveel gevallen leiden tot vervolging en uiteindelijk veroordeling in zaken van georganiseerde misdaad, waaronder zaken tegen criminele organisaties (in tegenstelling tot alleen individuen)? In welke mate worden vermogensbestanddelen in beslag genomen? Hoe zit het met communicatiesystemen, databanken, personeel en uitrusting, de vertrouwelijkheid van onderzoeken en antiwitwasactiviteiten?

➤ **VRIJHEID VAN MENINGSUITING**

Het wettelijk kader voor de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van de media is grotendeels op orde in de uitbreidingslanden, met over het algemeen pluralistische media. De situatie in de praktijk blijft echter een grote bron van zorg en is in sommige landen verder verslechterd. In sommige landen wordt een klimaat van angst en censuur in de hand gewerkt door aanhoudend geweld en intimidatie ten aanzien van journalisten, waarbij de autoriteiten weinig succes boeken bij het opsporen en naar behoren bestraffen van de daders of de politieke wil daartoe ontbreekt. In sommige gevallen draagt de regering zelf bij tot een sfeer waarin journalisten die kritisch staan ten opzichte van het regeringsbeleid, als verraders worden gedemoniseerd, hetgeen resulteert in zelfcensuur. Hoewel smaad uit het strafrecht is gehaald, worden journalisten nog steeds vervolgd. De rechterlijke macht dient te worden ontwikkeld en opgeleid om machtsmisbruik door de overheid aan te pakken.

Overheidsinmenging in de vrijheid van de media blijft een aandachtspunt. Er moet meer worden gedaan om de politieke en financiële onafhankelijkheid van de openbare omroepen te waarborgen, de regelgevende instanties te versterken en functionerende zelfregulering door de media te bevorderen. Informele economische druk op de media moet worden voorkomen, onder meer door meer transparantie inzake wie de eigenaars van mediaorganisaties zijn, door

buitensporige concentratie te voorkomen en te zorgen voor transparante regels voor de aankoop van advertentieruimte door de overheid.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken⁷:

Intimidatie van journalisten

Hoe worden fysieke aanvallen op en bedreigingen van journalisten opgevolgd door politie en justitie? Is er sprake van willekeurige arrestatie van journalisten? Doen politici uitspraken die als bedreigend kunnen worden ervaren door journalisten en zo bijdragen tot een klimaat van zelfcensuur?

Wettelijk kader

Zijn de wettelijke regels inzake smaad, godslastering, haatzaaien, zedelijkheid en de bescherming van de staatsveiligheid, voor analoge en digitale media, proportioneel? Is het beroep van journalist gereguleerd? Zijn er beperkingen op de toegang tot informatie?

Uitvoering/institutioneel kader

Worden de regels consequent toegepast? Zijn er onafhankelijke regelgevende instanties voor de media? Zijn er beperkingen op internet of internetoperatoren? Hoe wordt omgegaan met intellectuele eigendom, het recht op privacy en regels voor gegevensbescherming?

Economische factoren

In welke mate is er sprake van pluralisme in de media, transparantie inzake eigendom van media en transparantie inzake het gebruik van overheidsgeld in de media en de financiering van de publieke omroep? Adverteert de overheid in de media en welke invloed heeft dit?

Beroepsverenigingen en arbeidsomstandigheden

Zijn er beroepsverenigingen of vertegenwoordigingen van journalisten? Wat is hun arbeidsstatus en hoe zijn hun arbeidsomstandigheden?

➤ **HERVORMING VAN HET OPENBAAR BESTUUR**

De hervorming van het openbaar bestuur is gericht op meer transparantie, verantwoording en doeltreffendheid en sterkere aandacht voor de behoeften van burgers en bedrijven. Adequaat personeelsbeheer, betere planning, coördinatie en ontwikkeling van het beleid, betrouwbare administratieve procedures en een beter beheer van de overheidsfinanciën, inclusief het beheer en de inning van inkomsten, zijn cruciaal voor de werking van de staat en de uitvoering van de hervormingen die noodzakelijk zijn voor de integratie in de EU. Uitgaande van hun nationale strategieën moeten de landen hun inspanningen ter verbetering van het openbaar bestuur op alle niveaus opvoeren. De Commissie is zich bewust van de problemen waarmee de uitbreidingslanden worden geconfronteerd en versterkt derhalve haar steun voor de totstandkoming van de vereiste administratieve structuren en capaciteit in het

⁷ Belangrijke onderwerpen in dit verband worden ook besproken in de *Guidelines for EU support to media freedom and media integrity in enlargement countries, 2014-2020* (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/elarg-guidelines-for-media-freedom-and-integrity_210214.pdf).

toetredingsproces. In het kader van het uitbreidingsproces blijft de Commissie veel aandacht besteden aan de hervorming van het openbaar bestuur, onder andere door de oprichting van "speciale groepen" met de landen van de Westelijke Balkan, die een belangrijk platform vormen voor de voortzetting van de werkzaamheden op dit vlak. De resultaten van deze speciale groepen dienen als input voor het overleg in de associatieraad en het associatiecomité, waar een meer gestructureerde, politieke bespreking kan plaatsvinden over de cruciale vraagstukken inzake de hervorming van het openbaar bestuur.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Strategisch kader

Is er politieke inzet voor het hervormingsproces, inclusief politiek leiderschap en technische coördinatie en toezicht op de tenuitvoerlegging?

Beleidsontwikkeling en -coördinatie

Is er coördinatie binnen de kern van de regering, interministeriële coördinatie, beleidsontwikkeling en financiële analyse?

Ambtenarenapparaat en personeelsbeheer

Hoe staat het met de organisatie en het functioneren van de overheidsdiensten, inclusief depolitisering, op verdiensten gebaseerde aanstelling en bevordering, opleiding en professionalisering?

Verantwoordingsplicht

Zijn de overheidsdiensten transparant, is informatie toegankelijk en kan beroep worden aangetekend bij een administratieve of rechterlijke instantie?

Dienstverlening

Hoe staat het met de dienstverlening voor burgers en ondernemingen? Worden de administratieve procedures en e-overheidsdiensten verbeterd?

Beheer van de overheidsfinanciën

Worden de overheidsfinanciën en de algemene begrotingsprocedure beheerd door middel van voorbereiding en tenuitvoerlegging van meerjarige programma's op het vlak van het beheer van de overheidsfinanciën en een beleidsdialoog inzake het beheer van de overheidsfinanciën met de Commissie en de internationale financiële instellingen?

➤ ECONOMISCHE CRITERIA

Om toe te kunnen treden tot de EU dient een land volgens de economische criteria van Kopenhagen te beschikken over 1) een goed functionerende markteconomie en 2) het vermogen het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie. Voor beide economische criteria hanteert de Commissie een aantal subcriteria, zoals gespecificeerd in het "Agenda 2000"-pakket, dat in 1997 werd gepubliceerd in het kader van de voorbereidingen op de toetreding van de lidstaten die in 2004 en 2007 lid zijn geworden van de EU.

Het hebben van een *goed functionerende markteconomie* houdt in:

- brede consensus over de kern van het economische beleid;
- macro-economische stabiliteit (inclusief prijsstabiliteit, houdbare overheidsfinanciën en externe rekeningen);
- vrije marktwerking (inclusief geliberaliseerde prijzen en handel);
- geen belemmeringen voor het betreden en verlaten van de markt (waaronder vraagstukken in verband met vestiging en faillissement); en
- een adequaat rechtssysteem (inclusief een stelsel van eigendomsrechten en afdwingbaarheid van wetten/contracten) en een voldoende ontwikkelde financiële sector.

Het tweede criterium betreft het vermogen om het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie. Dit houdt in dat een kandidaat-lidstaat op het moment van toetreding in ieder geval over een minimum aan concurrentievermogen moet beschikken. Dit criterium is dus per definitie *toekomstgericht*.

Concurrerend zijn in de EU houdt in:

- het bestaan van een goed functionerende markteconomie;
- voldoende menselijk en fysiek kapitaal (onder andere met betrekking tot onderwijs, onderzoek en infrastructuur);
- passende sectorale en ondernemingsstructuren (onder andere met betrekking tot herstructurering van bedrijven, sectorale verschuiving en de rol van het midden- en kleinbedrijf);
- beperkte invloed van de overheid op het concurrentievermogen (onder andere met betrekking tot handelsbeleid, mededingingsbeleid, staatssteun, steun voor het midden- en kleinbedrijf, enz.); en
- voldoende integratie in de EU wat betreft handel en investeringen.

De subcriteria omvatten geen eenvoudige checklist om na te gaan of aan alle voorwaarden is voldaan. Om te voldoen aan de economische criteria zijn ingrijpende, duurzame structurele hervormingen noodzakelijk, die langere tijd vergen. Het is van belang dat er een solide staat van dienst wordt opgebouwd wat betreft de concrete uitvoering van de hervormingen, zodat er een permanente en onomkeerbare verandering is teweeggebracht in de verwachtingen en het gedrag van de economische operatoren.

➤ **Hoofdstuk 5: OVERHEIDSOPDRACHTEN**

De wet- en regelgeving inzake overheidsopdrachten van de EU is gebaseerd op de algemene beginselen van het EU-verdrag, te weten gelijke behandeling, non-discriminatie, evenredigheid en transparantie. Er zijn drie EU-richtlijnen inzake aanbestedingsprocedures voor de klassieke sector, nutsvoorzieningen en concessies. Daarnaast is er een aparte EU-richtlijn voor aanbestedingen op het gebied van defensie en veiligheid. Daarnaast is er een richtlijn met betrekking tot beroepsprocedures, die wordt aangevuld met andere, technische wetgeving.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Aanpassing van de wetgeving

Is de regelgeving inzake overheidsopdrachten (inclusief concessies) in overeenstemming met de Europese regelgeving, op basis van de algemene beginselen gelijke behandeling, non-discriminatie, evenredigheid en transparantie, en wordt deze naar behoren gehandhaafd?

Institutioneel kader

Wordt het aanbestedingsbeleid doelmatig en doeltreffend ontwikkeld, uitgevoerd en gecontroleerd door een centrale institutionele en administratieve instantie? Is er een aparte instelling voor de juridische toetsing van aanbestedingsprocedures?

Handhavingscapaciteit

Beschikken de aanbestedende diensten en entiteiten over voldoende capaciteit en praktische richtsnoeren en instrumenten om professioneel beheer van de volledige aanbestedingscyclus te waarborgen?

Uitvoeringscapaciteit

Voldoen de activiteiten in verband met overheidsopdrachten aan de vigerende wetgeving en basisbeginselen? Worden overheidsgelden optimaal benut? Wordt gebruik gemaakt van moderne aanbestedingstechnieken en -instrumenten? Aanbevolen wordt een systeem op te zetten om toezicht te houden op aanbestedingsprocessen voor overheidsopdrachten vanaf de uitschrijving van de opdracht tot het uiteindelijke contract. Hierdoor kunnen alle fasen beter worden gecontroleerd en kan worden nagegaan of er aanzienlijke verschillen optreden tussen het bedrag dat uiteindelijk is betaald en de aanvaarde initiële offerte.

Efficiënt stelsel van rechtsmiddelen

Is het stelsel van rechtsmiddelen in overeenstemming met de Europese normen wat betreft onafhankelijkheid, eerlijkheid en transparantie? Worden klachten snel en adequaat behandeld? Voorziet het stelsel in sancties?

➤ **Hoofdstuk 18: STATISTIEK**

Om te voldoen aan de Europese normen op het gebied van statistiek moet het statistische systeem zijn gebaseerd op de beginselen van professionele onafhankelijkheid, onpartijdigheid, betrouwbaarheid, kwaliteit, transparantie, vertrouwelijkheid van individuele data en verspreiding van officiële statistieken. Deze beginselen zijn vastgelegd in de Praktijkcode Europese statistieken. Nationale bureaus voor de statistiek fungeren als referentie en ankerpunt wat betreft methodologie, productie en verspreiding van statistische gegevens. De EU-regelgeving omvat methodologie, classificaties en procedures voor het verzamelen van data op verschillende gebieden zoals macro-economische en sociale statistieken en statistieken op het gebied van het bedrijfsleven, landbouw, milieu en energie. Het merendeel daarvan is vervat in verordeningen en hoeft dus niet te worden omgezet in nationale wetgeving.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Statistische infrastructuur

Welke wetgeving is er op het gebied van statistiek? Over welke middelen beschikt het nationale bureau voor de statistiek? Hoe wordt het nationale statistische systeem gecoördineerd? Worden de Praktijkcode Europese Statistieken en de daarbij behorende classificaties en registers toegepast?

Macro-economische statistieken

Nationale rekeningen (per jaar en per kwartaal), inclusief statistieken over de overheidsfinanciën en sectorale rekeningen prijs- en handelsstatistieken, statistieken van buitenlandse filialen (FATS), buitenlandse directe investeringen, publiek-private partnerschappen, regionale rekeningen, betalingsbalans.

Bedrijfsstatistieken

Structurele en kortetermijnstatistieken over bedrijven, toerisme, vervoer, energie, onderzoek en ontwikkeling, innovatie en de informatiemaatschappij.

Sociale statistieken

Statistieken over de arbeidsmarkt, waaronder werkgelegenheid/werkloosheid, gezondheid, onderwijs, demografie, levenskwaliteit, sociale bescherming en volkstellingen.

Landbouwstatistieken

Statistieken over de productie van dieren en gewassen, landbouwprijzen, landbouwrekeningen, structuur van landbouwbedrijven en landbouwtellingen.

Milieustatistieken

Statistieken over afval, water, milieubescherming, milieurekeningen, uitstoot, enz.

➤ **Hoofdstuk 32: FINANCIËLE CONTROLE**

Dit hoofdstuk gaat vooral over de waarborging van gedegen financieel beheer van de nationale inkomsten en uitgaven volgens internationale kaders, normen en Europese goede praktijken. Dit hoofdstuk betreft de hele publieke sector, ook op het niveau van plaatselijke overheden, en is daarom nauw verweven met de hervorming van het openbaar bestuur.

In het kader van dit hoofdstuk moeten wettelijke en institutionele maatregelen worden goedgekeurd en uitgevoerd die voldoen aan internationale en Europese beginselen, normen en methoden, die moeten worden toegepast op de internecontrolesystemen voor de hele publieke sector, alsmede de normen voor externe controle zoals gedefinieerd door de Internationale Organisatie van Hoge Controle-instanties (INTOSAI). De uitbreidingslanden moeten met name zorgen voor: efficiënte, effectieve en transparante systemen voor financieel beheer en financiële controle; functioneel onafhankelijke interne audit; gecentraliseerde harmonisatie van methodologieën en normen; de noodzakelijke structuren op nationaal niveau en een functioneel, institutioneel en financieel onafhankelijke auditinstantie op het niveau van de staat om audits uit te voeren inzake de besteding van overheidsgelden. Dit hoofdstuk omvat ook de Europese regelgeving inzake de bescherming van de financiële belangen van de EU en inzake de bestrijding van fraude met EU-middelen, alsmede de niet-strafrechtelijke aspecten van de bescherming van de euro tegen valsemunterij.

Bij de beoordeling van de algemene situatie wordt gekeken naar de volgende subrubrieken:

Interne controle van de overheidsfinanciën

Worden de overheidsfinanciën in de hele publieke sector onderworpen aan interne controle? Is er een meerjarenstrategie voor de interne controle van de overheidsfinanciën die duidelijk is gekoppeld aan de hervorming van het openbaar bestuur en aan de strategie voor het beheer van de overheidsfinanciën? Worden de uitvoering daarvan, het toezicht daarop en de verslaglegging daarover geëvalueerd? Is er een politieke verbintenis op dit vlak? Is er een centrale harmonisatie-eenheid opgericht, met een brede rechtsgrondslag, voldoende personeel en voldoende administratieve capaciteit om methodologische sturing te kunnen verschaffen en ontwikkelingen te kunnen coördineren? Wat zijn de resultaten van het financieel beheer, de financiële controle en de interne audits? Wordt de kwaliteit daarvan jaarlijks getoetst?

Het wettelijke kader moet de ontwikkeling van de verantwoordingsplicht van beheerders stimuleren, overeenkomstig het wettelijke kader voor civiele en openbare dienstverlening en de organisatiestructuren. De kernelementen van financieel beheer en financiële controle moeten worden gewaarborgd. Er moet een interneauditfunctie voor de hele publieke sector worden ingesteld, met voldoende personele middelen.

Externe audit

Is de onafhankelijkheid van de nationale auditinstantie in de grondwet verankerd? Is de desbetreffende wetgeving in overeenstemming met de INTOSAI-normen? Is er voldoende institutionele capaciteit om de audittaken uit te voeren? Is er een verbintenis tot het waarborgen van de kwaliteit van financiële en prestatieaudits en tot het nemen van maatregelen om de impact van externe audits te waarborgen, waaronder systematische follow-up door het parlement?

Bescherming van de financiële belangen van de EU

Is de wetgeving in overeenstemming met de overeenkomst aangaande de bescherming van de financiële belangen van de Europese Gemeenschappen en andere relevante onderdelen van de Europese wet- en regelgeving? Is er een nationale dienst voor de coördinatie van de fraudebestrijding opgericht met voldoende administratieve capaciteit? Hoe verloopt de samenwerking met de Commissie, onder andere in het kader van door de Commissie uitgevoerde controles ter plaatse? Is er een structuur voor de melding van onregelmatigheden en vermoedens van fraude?

Bescherming van de euro tegen valsemunterij (niet-strafrechtelijke aspecten)

Is het Internationaal Verdrag ter bestrijding van de valsemunterij van 1929 geratificeerd? Is de wetgeving in overeenstemming met de Europese wet- en regelgeving? Zijn er administratieve structuren en capaciteit voor technische analyse en classificatie van vals geld? Hoe verloopt de internationale samenwerking op dit vlak?

BIJLAGE 3 -
BELANGRIJKSTE CIJFERS

Montenegro	Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië	Albanië	Servië	Turkije	Bosnië en Herzegovina	Kosovo*	EU-28
------------	--	---------	--------	---------	--------------------------	---------	-------

**STATISTISCHE GEGEVENS (op
18.9.2015 voor (potentiële)
kandidaat-lidstaten en op 1.9.2015
voor EU-28)**

Bevolking	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Totaal bevolking (x 1000)	1)	620,9	621,5	2 062,3	2 065,8	2 898,8 e	2 895,9 e	7 183,9 e	7 149,2 e	75 627	76 668	3 831,6 e	3 827,3 e	1 820,6 e	1 804,9 e	505 115 p	506 881 ep
Aandeel 15-64 jaar in totale bevolking (%)		68,1	68,1	71,0	70,8	68,5	68,8	68,1	67,6	67,6	67,7	67,8e	67,8e	0,1	0,1	66,2p	65,9bep
Ruwe cijfer nationale bevolkingsontwikkeling (per 1 000 inwoners)		2,5	2,4	1,9	:	5,3	5,2	-4,8	-4,9	12,1	12,2	-1,3	-1,5p	11,9	13,3	0,2ep	0,3ep
Levensverwachting bij geboorte, mannen (jaren)		74,1	73,9	73,2	:	76	76,4	72,5	72,6	74,7e	74,8e	73,7e	73,7e	74,2	74,2	77,8	:
Levensverwachting bij geboorte, vrouwen (jaren)		79,0	78,9	77,2	:	80,3	80,3	77,7	77,7	79,2e	79,3e	78,8e	78,8e	79,4	79,5	83,3	:

Bruto binnenlands product	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bruto binnenlands product																	
In lopende prijzen (miljard euro)	7) 8)	3,3	3,4p	8,1p	8,5e	9,6p	10,0p	34,3	33,1e	620,7	601,3	13,7	13,9	5,3	:	13 521	13 920
Per hoofd van de bevolking (euro)	7) 8)	5 356	5 436p	3 930p	4 127s	3 323p	3 440p	4 781	4 635e	8 161	7 819	3 569	3 641	2 935	:	26 600	27 300
In koopkrachtstandaard (KKS) per hoofd van de bevolking	7) 9)	10 700	10 600p	9 500e	10 000	:	:	9 800	9 500	14 100	14 400	7 700	7 800	:	:	26 600	27 300
KKS per hoofd van de bevolking in vgl met EU-gemiddelde (EU-28 = 100)	7) 9)	40	39p	36	36	28	29	37	35	53	53	29	28	:	:	-	-
Reële verandering tov vorig jaar (%)	7)	3,3	:	2,7p	3,8e	1,1p	2,1p	2,6	-1,8e	4,2	2,9	2,5	1,1	3,4	:	0,1	1,3

Overheidsfinanciën	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Overheidsfinanciën in verhouding tot bbp																	
** Overheidsoverschot (+) / - tekort (-) (%)	12)	-2,3	-3,1	-3,9	-4,2	-4,9	-5,1	-5,5	-6,7	0,2	:	-2,2	:	:	:	-3,2	-2,9
** Overheidsschuld (%)	12) 13)	58,0	56,7	34,2	38,2	70,1	71,8	59,0	68,9	36,0	:	:	:	9,0e	:	85,5	86,8

Montenegro	Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië	Albanië	Servië	Turkije	Bosnië en Herzegovina	Kosovo*	EU-28
------------	--	---------	--------	---------	--------------------------	---------	-------

Economische activiteit en werkgelegenheid	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Economische activiteit, personen 20-64 jaar; deel van de bevolking tussen 20 en 64 jaar dat economisch actief is (%), totaal		65,1	67,6	70,4	70,8	67,6e	68,6e	66,0	66,2	58,4	58,9b	58,7	59,2	46,4	47,7	76,5	76,9
- Mannen		71,9	74,5	83,4	84,5	79,2e	80,5e	75,3	75,1	81,6	:	72,1	72,4	69,5	71,4	83,0	83,2
- Vrouwen		58,3	60,7	57,1	56,8	57,6e	57,3e	56,8	57,5	35,6	:	45,1	46,0	23,7	24,2	70,0	70,6
Arbeidsparticipatie personen 20-64 jaar (% van bevolking), totaal		52,6	55,6	50,3	51,3	56,7e	56,6e	51,2	53,5	53,4	53,2b	42,8	43,2	33,0	31,3	68,4	69,2
- Mannen		57,8	61,4	59,7	61,6	64,8e	65,2e	59,5	61,2	75,3	75,0b	53,3	54,6	51,5	48,4	74,3	75,0
- Vrouwen		47,5	49,4	40,7	40,8	49,3e	48,5e	43,1	46,0	31,8	31,6b	32,2	31,9	14,9	14,5	62,6	63,4
Personen tussen 15-24 jaar die niet werken en geen opleiding volgen, % van bevolking in leeftijdsgroep		17,8	17,7	:	:	30,8e	30,9e	22,9	23,5	:	:	25,8	26,1	:	:	13,0	12,4
Werkgelegenheid belangrijkste sectoren																	
- Landbouw, bosbouw en visserij (%)	2)	4,5	5,7	18,7	18,0	44,0e	42,7e	21,3	21,1	23,6	21,1b	18,9	17,1	5,9	2,6	4,8	4,7
- Industrie (%)	2)	11,9	11,1	23,5	23,5	9,7e	11,0e	21,1	20,0	19,4	20,5b	22,2	22,1	16,8	17,7	17,3	17,3
- Bouw (%)	2)	5,9	6,5	6,9	7,0	7,1e	6,4e	4,8	4,4	7,0	7,4b	7,7	7,9	11,4	10,9	6,9	6,8
- Diensten (%)	2)	77,7	76,7	50,6	51,4	38,8e	39,4e	52,9	54,5	50,0	51,0b	51,0	52,7	64,1	67,2	70,3	70,5
Aantal mensen dat werkzaam is in de publieke sector als % van totale werkgelegenheid, 20-64 jaar (%)	3)	:	32,8	:	:	17,8e	17,5e	32,6	31,6	13,5	13,1b	32,7	31,9	:	31,4s	:	:
Aantal mensen dat werkzaam is in de particuliere sector als % van totale werkgelegenheid, 20-64 jaar (%)	3)	:	48,2	:	:	82,2e	82,5e	65,2	66,4	86,5	86,9b	62,5	63,1	:	68,6s	:	:
Werkloosheid (% totale beroepsbevolking), totaal	4)	19,5	18,0	29,0	28,0	15,9e	17,5e	22,1	18,9	8,8	9,9b	27,6	27,6	30,0	35,3	10,8	10,2
- Mannen	4)	20,1	17,8	29,0	27,7	17,8e	19,2e	20,8	18,3	8,0	9,1b	26,7	25,3	26,9	33,1	10,8	10,1
- Vrouwen	4)	18,8	18,2	29,0	28,6	13,5e	15,2e	23,8	19,6	10,6	11,9b	29,1	31,2	38,8	41,6	10,9	10,3
- Jongeren, 15-24 jaar	4)	41,6	35,8	51,9	53,1	31,4e	39,0e	49,4	47,1	16,9	17,8b	59,1	62,7	55,9	61,0	23,6	22,2
- Langdurig (>12 maanden)	4)	16,0	14,0	23,9	:	11,5e	11,2e	16,8	12,8	2,1	2,4b	22,9	23,4	20,7	26,1	5,1	5,1
Gemiddeld nominaal loon (euro)	5)	487	479	343,5	:	371,8	378,8	536,6	523,6	:	:	422,8	424,4	:	:	:	:

Montenegro	Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië	Albanië	Servië	Turkije	Bosnië en Herzegovina	Kosovo*	EU-28
------------	--	---------	--------	---------	--------------------------	---------	-------

Onderwijs	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Schooluitval: percentage van de bevolking 18-24 jaar met ten hoogste lager middelbaar onderwijs dat geen verder onderwijs/opleiding volgt (%)	6)	5,1	5,1	11,4	12,5	30,6e	26,0e	8,7	8,3	37,6p	38,3b	25,9	25,2	:	:	11,9	11,1b
Percentage van de bevolking 20-24 jaar dat middelbaar onderwijs heeft gevolgd, totaal		:	86,3	:	:	44,2e	49,7e	83,2	82,5	:	:	85,8	85,6	69,5	68,2	:	:
- Mannen		:	87,8	:	:	48,0e	55,9e	85,7	84,7	:	:	87,7	89,6	73,4	71,8	:	:
- Vrouwen		:	84,7	:	:	40,3e	43,5e	80,3	80,1	:	:	83,5	81,2	65,1	64,0	:	:
Percentage van de bevolking 30-34 jaar dat hoger onderwijs heeft gevolgd, totaal		28,0	28,3	:	:	15,7e	16,7e	25,3	27,2	:	:	15,7	18,9	12,0	16,6	37,0	37,8b
- Mannen		24,7	25,3	:	:	12,7e	14,0e	20,2	21,8	:	:	14,6	15,2	9,9	13,0	32,7	33,4b
- Vrouwen		31,5	31,3	:	:	18,3e	19,2e	30,5	32,6	:	:	16,8	23,2	14,2	14,8	41,3	42,2b

Bruto toegevoegde waarde	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bruto toegevoegde waarde belangrijkste sectoren																	
- Landbouw, bosbouw en visserij (%)	7) 10)	9,8	:	11,0p	10,2e	22,5p	22,6p	9,4	9,7e	7,4	7,1	8,0	7,1	14,4	:	1,7	1,6
- Industrie (%)	7) 10)	13,8	:	17,9p	18,0e	14,4p	14,2p	26,6	24,6e	19,1	19,5	21,6	21,3	20,3	:	19,1	18,9
- Bouw (%)	7) 10)	5,0	:	6,6p	6,8e	11,9p	11,0p	5,1	5,2e	4,4	4,6	4,5	4,7	7,9	:	5,4	5,4
- Diensten (%)	7) 10)	71,4	:	64,4p	65,0e	51,1p	52,2p	59,0	60,5e	57,6	57,7	65,9	66,9	57,4	:	73,8	74,1

Internationale handel	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Internationale handel in goederen en diensten tov bbp																	
- Invoer (% bbp)	7) 11)	62,1	:	61,9p	65,1e	53,5p	49,0p	51,9	54,3e	32,2	32,1	49,8	:	49,0	:	40,3	40,2
- Uitvoer (% bbp)	7) 11)	41,8	:	43,8p	47,9e	35,4p	29,9p	41,2	44,3e	25,6	27,7	30,0	:	17,4	:	42,9	43,0
Aandeel uitvoer naar EU-28 in totale uitvoer (%)		41,5	35,8	72,6	76,6	76,7	77,4	63,8	65,7	41,5	43,5	73,5	72,1	43,5	30,2	-	-

	Montenegro	Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië	Albanië	Servië	Turkije	Bosnië en Herzegovina	Kosovo*	EU-28
--	------------	--	---------	--------	---------	--------------------------	---------	-------

Aandeel invoer uit EU-28 in totale invoer (%)		44,2	45,8	62,7	63,5	64,3	61,1	55,7	57,1	36,7	36,7	60,0	58,9	44,7	42,6	-	-
Handelsbalans (miljoen euro)		-1 398	-1 451	-1 748	-1 762	-1 938	-2 114	-2 933	-2 950	-75 250	-63 628	-3 472	-3 843	-2 148	-2 214	51 565	22 383

Inflatie en rente	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Jaarlijkse verandering consumentenprijzen (%)		2,2	-0,7	2,8	-0,3	1,9	0,7	7,8	2,9	7,5	8,9	-0,2s	:	1,8	0,4	1,5	0,6
Totale buitenlandse schuld tov bbp (%)	14)	:	:	64,3	69,8p	61,1	65,2	75,1	78,1	:	:	:	:	30,2	32,3	:	:
Rente op leningen (1 jaar), per jaar (%)	15)	9,36	9,22	3,75	3,75	9,52	7,66	12,00	10,50	:	:	6,99	6,64	12,36	10,70	:	:
Depositorente (1 jaar), per jaar (%)	16)	2,54	1,86	0,75	0,50	4,17	1,92	7,00	5,50	:	:	0,13	0,10	3,39	1,07	:	:
Waarde van reserves (inclusief goud) (miljoen euro)	17)	424	545	1 993	2 436	2 015	2 192	11 189	9 907	:	:	3 614	4 001	724	746	:	:
Internationale reserves (uitgedrukt in maanden invoer)	17)	2,5	3,2	4,8	5,3	5,2	5,5	7,5	6,6	:	:	5,8	6,0	3,3	3,2	:	:
Overmakingen (%^van bbp)	18)	1,2	1,3	2,2	2,2	:	:	8,3	7,9	:	:	8,2	8,4	:	:	:	:

Investerings	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Netto buitenlandse directe investeringen (inkomende minus uitgaande) (miljoen euro)	18)	323,9	353,9	263,8	278,0	923,2	801,3p	768,5	1 236,3	:	:	224,7	422,4	250,2	123,8	-19 340	-19 350
Netto buitenlandse directe investeringen (inkomende minus uitgaande) (% van bbp)	18)	9,7	:	3,3	3,3	9,6	8,0p	2,2	3,7	:	:	1,6	3,0	4,7	:	-0,14	-0,14

Industriële productie	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Index industriële productie (2010 = 100)	19)	92,3	81,8	107,4	112,5	135,1	138,9	105,6	98,8	116,3	120,5	103,4	103,6	:	:	100,4	101,5

Connectiviteit	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Dichtheid spoorwegnetwerk (aantal operationele lijnen per duizend km²)		18,1	18,1	27	27	12,0	12,0	49,3	49,3	12,4	12,8	20,1	:	31,0	31,0	:	:
Aantal kilometer autosnelweg		0	0	259	259	:	:	607	607	2 127	2 155	50	:	80	80	:	:

Invoer van energie	Noot	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Netto invoer van energie tov bbp	20)	-0,1	:	3,6	3,1	0,8	:	5,3	5,4e	6,8	6,9	7,5p	:	1,5	:	2,8	2,4

: = niet beschikbaar
 b = onderbreking van serie
 e = schatting
 p = voorlopig
 s = schatting van Eurostat
 - = niet beschikbaar

* = Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet, en is in overeenstemming met Resolutie 1244 van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

** = De cijfers met betrekking tot het overheidstekort en de overheidsschuld van de uitbreidingslanden worden vermeld "zoals deze zijn", zonder enige garantie wat betreft de kwaliteit of de conformiteit met ESER-regels.

Voetnoten:

- 1) Bosnië en Herzegovina: bevolking halverwege het jaar.
- 2) Albanië: de percentages tellen niet op tot 100% vanwege gevallen waarin mensen geen bepaalde activiteit hebben of hun activiteit niet kan worden geclassificeerd.
- 3) Bosnië en Herzegovina: de percentages tellen niet op tot 100% omdat andere vormen van eigendom buiten beschouwing zijn gelaten. Montenegro: exclusief ngo's.
- 4) Turkije: onder werkloosheid worden mensen opgenomen die de afgelopen vier weken actief naar werk hebben gezocht.
- 5) Servië, 2013: lonen en salarissen die zijn betaald aan werknemers van ondernemingen met of zonder rechtspersoonlijkheid. Bosnië en Herzegovina: nettosalaris.
- 6) Turkije: resultaten van jaarlijkse arbeidskrachtenenquête.
- 7) Albanië, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Servië en EU-28: op basis van ESER 2010.
- 8) Montenegro, 2014: bron: Eurostat.
- 9) Montenegro, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Albanië, Servië, Turkije en Bosnië en Herzegovina (alleen 2013): berekeningen van Eurostat.
- 10) Turkije: berekend als aandeel van toegevoegde waarde plus belastingen en subsidies, minus indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI); derhalve tellen de percentages niet op tot 100%.
- 11) Bosnië en Herzegovina: aandeel in verhouding tot bbp op basis van uitgaven. Albanië: aandeel van de uitgavencomponenten van het bbp is exclusief statistische afwijking (percentages tellen niet op tot 100%).
- 12) EU-28: op basis van ESER 2010.
- 13) Kosovo, 2013: waarde bbp verkregen uit uitgavenkader op middellange termijn 2016-2018 (april 2015).
- 14) Albanië: gegevens over bruto buitenlandse schuld als verstrekt door de centrale bank van Albanië. Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië: op basis van handmatige zesde editie van de betalingsbalans.
- 15) Albanië: gewogen gemiddelde rentepercentage dat gedurende die maand wordt toegepast op nieuwe leningen met looptijd van twaalf maanden. Bosnië en Herzegovina: kortetermijnkredietrente voor niet-financiële ondernemingen in nationale valuta (gewogen gemiddelde). Montenegro, 2014: gewogen gemiddelde effectieve rente, uitstaande bedragen, per jaar. Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië: aan het eind van het jaar (31 december). Kosovo, 2013: inclusief door bank aangerekende uitkeringskosten.
- 16) Albanië: depositorente vertegenwoordigt gewogen gemiddelde van rente gedurende die maand voor nieuwe deposito's met looptijd van twaalf maanden. Bosnië en Herzegovina: termijndeposito's voor huishoudens in nationale valuta (gewogen gemiddelde). Montenegro, 2014: gewogen gemiddelde effectieve rente, uitstaande bedragen, per jaar. Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië: aan het eind van het jaar (31 december). Kosovo, 2013: inclusief door bank aangerekende uitkeringskosten.
- 17) Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië: aan het eind van het jaar (31 december).
- 18) Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Montenegro, Servië (alleen 2014), Bosnië en Herzegovina, Kosovo en EU-28: op basis van handmatige zesde editie van de betalingsbalans.
- 19) Bosnië en Herzegovina en Turkije: bruto index.
- 20) Montenegro, voormalige Joegoslavische republiek Macedonië en Kosovo: berekeningen van Eurostat.

